

‘Farklılık’ Algısını Parçalamak ve Özel Eğitim İçin Yeniden Birleştirmek

Hatice TANIK¹, Burcu Seher ÇALIKOĞLU², Aygen Büşra KAYA³

Öz: Çalışma öğretmen adaylarının “farklı olmak” kavramına yönelik zihinsel algıları ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu İstanbul’da bir vakıf üniversitesindeki eğitim fakültesinin Türkçe, Arapça, ilköğretim matematik, özel eğitim ve sınıf öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören ve özel eğitim dersine kayıtlı olan 176 öğretmen adayından oluşmaktadır. Araştırma tarama modellerinden tekil tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Veri seti, katılımcı öğretmen adayların “Farklı olmak.....benzer. Çünkü,” ifadelerini tamamlaması yoluyla elde edilmiştir. Öğretmen adaylarının 77 ortak olmak üzere toplam 527 metafor ürettikleri gözlemlenmiştir. Farklılık için en çok “güneş” metaforunu kullanmayı tercih etmişlerdir. Araştırmanın ilk aşamasında, öğretmen adayları tarafından üretilen metaforlar; içerik analizi sonucunda (1) kişiye ortama zamana veya duruma göre değişen bir kavram olarak farklılık, (2) dahil olan / kabul edilen ve bütünleştiren bir kavram olarak farklılık, (3) özgün bir tavır olarak farklılık, (4) dışlanan, kabul edilmeyen ve ayrımcılığa maruz kalan bir kavram olarak farklılık, (5) anlaşılması gereken bir kavram olarak farklılık ve (6) mücadeleyi içeren bir kavram olarak farklılık olmak üzere altı farklı temada toplanmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında, farklılık kavramına ilişkin tüm üretilen anlamlar birleştirilmiş ve özel gereksinimliler adına yeni bir farklılık bilinci inşa edilmiştir. Bu farklılık bilincini geliştirmek için; öğretmen adaylarının lisans programlarında, normalleşme politikası, uyumsuzlukla yüzleşme ve norm değerlerinin oluşumu ve yok oluşu konularına yer verilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Metafor, Farklılık, Özel Gereksinimli Birey, Özel Eğitim, Dışlama, Bütünleştirme

Dismantling the Perception of ‘Diversity’ and Re-Combining for Special Education

Abstract: The aim of the current study is to reveal the mental perceptions of prospective teachers towards the concept of “being different”. The study group consists of 176 pre-service teachers studying at Turkish, Arabic, elementary mathematics, special education and classroom teaching departments of the Faculty of Education of one of the Foundation Universities in Istanbul and enrolled in special education course. The study was conducted using single scan model among descriptive survey methods. The data set was obtained by completing the statement of “Being different is similar to..... Because”. Pre-service teachers produced a total of 527 metaphors, 77 of which were shared. It was found that they mostly used the metaphor of the sun (n=20, 7.6%). As the first phase of the study, metaphors produced by pre-service teachers for the phenomenon of “difference” and their justifications were examined together, the metaphors produced were grouped under the following six conceptual themes by using content analysis: (T1) difference as a concept that changes according to the person, environment, time or situation, (T2) difference as an included/accepted and integrating concept, (T3) difference as a unique attitude, (T4) difference as an excluded and unaccepted concept that is exposed to discrimination, (T5) difference as a concept to be understood, and (T6) difference as a concept that includes struggle. At the second phase, all meanings of difference were combined and a new meaning was constructed for the sake of child with special needs. In order to develop this kind of awareness of difference at pre-service teachers it was considered that subjects such as normalization policy, confronting with non-compliance and the formation and destruction of norm values should be included in bachelor’s programs of pre-service teachers.

Keywords: Metaphor, Differences, Special Needs Individuals, Special Education, Exclusion, Integration

Geliş Tarihi: 21.04.2022

Kabul Tarihi: 14.02.2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

¹ İstanbul Gedik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye, haticetanik@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5711-4162>

² İzmir Demokrasi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İzmir, Türkiye, burcu.calikoglu@idu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4085-8330>

³ Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı, İstanbul, Türkiye, aygenkayaa@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1652-467X>

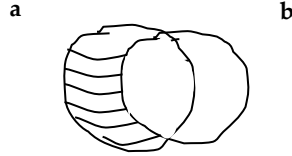
Atf için/ To cite:

Tanık, H., Çalikoğlu, B., & Kaya, A. (2023). ‘Farklılık’ algısını parçalamak ve özel eğitim için yeniden birleştirmek. *Yaşadıkça Eğitim*, 37(2), 331-363. <https://doi.org/10.33308/26674874.2023372455>

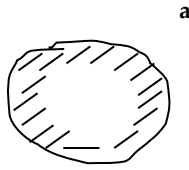
Farklılık “doğal, toplumsal ve bilince dayanan her olay ve olguyu bütün ötekilerden ayıran özellik” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, [TDK], 2019). Farklılık, matematiksel işlem olarak,

$$a-b=c$$

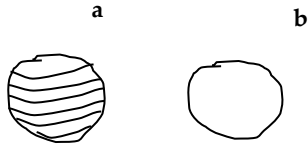
şeklinde algılanmaktadır. Mantık düzleminde ise, aşağıdaki şekillerde anlaşılmaktadır (Bkz. Şekil, 1,2,3):

Şekil 1. a'nın b'den farkı (kesişen ise)

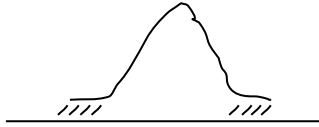

Şekil 2. a'nın b'den farkı (birleşen ise)

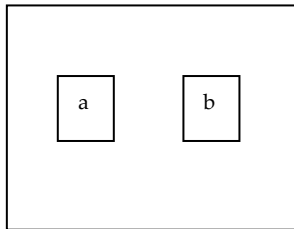
Şekil 3. a'nın b'den farkı (ayrık ise)

Sosyal bilimlerde ise, farklılık dağılım çerçevesinde anlam bulmaktadır. Normal Dağılım' da uçlara gittikçe tipik olandan farklılık artmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışma için farklılık dağılımının iki ucu şeklinde değerlendirilmektedir (Bkz. Şekil 4).

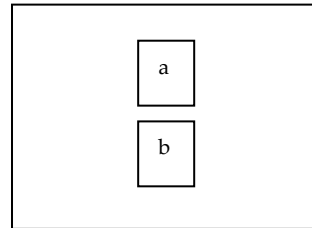

Şekil 4. Normal dağılımda farklılık

Toplumlar bu özellikleri ırk, kültür, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş ve fiziksel yeterlilikler açısından var olan farklar şeklinde tanımlamışlardır. Bununla birlikte farklılıklar yalnızca demografik çeşitlilikleri barındırmamaktadır. Bireylerin sahip olduğu değerler, inançlar, tutumlar, kişilik, bilişsel ve davranışsal özellikleri gibi çeşitliliği de içermektedir. Bu özelliklerin varyasyonları, yan yana geldiğinde dezavantajsız olma bir farklılıkmış gibi gözlemlenirken, hiyerarşik anlam kazandığında dezavantajlı bir farklılık veya öteki kavramının oluşmasına neden olabilmektedir (Bkz. Şekil 5).

Farklı Olma

Öteki Olma

Şekil 5. Öteki ve Farklı Olma

Farklılıklar, toplumsal işleyişe maruz kalarak alt üst grupları oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, farklılık, bir yanıyla gerçeği yansıttığı gibi aynı zamanda da toplumsal algılama meselesidir. Bir de farklılığa yüklenen anlam grubuna bakacak olursak; yaşamın zenginliği açısından gerekli olan farklılıklar, yenilenmeye yardım eden özgün veya orijinal olan farklılıklar olumludur. Bunların haricinde, dilimizde olumlu mu veya olumsuz mu olduğu açıklıkla belirlenemeyen değişiklik, çeşitlilik, düzensizlik, tutarsızlık, uyuşmazlık, çelişki, aykırılık, sapma, saçma, absürd, zıt, ahenksiz, kopuk, intibaksız, yersiz, abartı gibi ifadeler de bulunmaktadır.

Bu algılama biçimleri, bireyin önyargısı, cinsiyeti grubun ne derecede azınlığı temsil ettiği, alınan eğitim ve yetersizlik deneyimi olup olmama durumu etkilemektedir (McDaniel, 2013). Örneğin, Whiteman ve Lukoff’un (1965) körlere ve fiziksel yetersizliği olan bireylere karşı tutumu inceledikleri çalışmalarında kadınların, erkeklere oranla daha olumlu görüşe sahip olduklarını, körlerin kör olmayanlara göre körlükle ilgili daha olumlu tutum sergilediklerini ve eğer bir bireyin başka azınlık gruplarına karşı fanatik tutumu var ise aynı tutumun yetersizlik gruplarına karşı da oluştuğunu gözlemlemişlerdir.

Birçok farklılığı bir arada bulunduran toplumlar bu farklılıkları kabul eden mekanizmalar geliştirmekle birlikte çatışmaların oluşmasını da engelleyememişlerdir (Özmen, 2017). Etnik, kültürel, siyasal, bireysel farklılıkları nedeniyle bireyler yok sayılmakta görmezden gelinerek dışlanmaktadır. Farklı olduğu düşünülen bireyler veya gruplar sosyal ve ahlaki dışlanmaya maruz kalmaktadırlar (Sürgevil, 2008; Özbulut & Sayar, 2009; Burcu, 2011; Çopuroğlu & Mengi, 2014). Özel gereksinimli bireyler de eşit eğitim fırsatlarına ulaşamama, iş ve mesleki yeterliliklerini geliştirememesi, sosyal ve toplumsal ortamlarda kabul edilmemeleri nedeniyle sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplar içerisinde yer almaktadır.

Türkiye’ de özel gereksinimli bireyler Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (ÖEHY) “Özel eğitim ihtiyacı olan birey: Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, [MEB], 2018). Dünyada ve Türkiye’de özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin toplumla bütünleştirilebilmesi için gerekli olduğu düşünülen düzenlemeler yasallaştırılmıştır (Birleşmiş Milletler [BM], 2007; Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2005; MEB, 2018). Bu düzenlemelerle özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin toplumun ayrılmaz bir parçası gibi algılanmaları sağlanarak toplumla bütünleşmelerini sağlayıcı önlemler alınmaya çalışılmıştır. Kanunlarla bu bireylerin ayrımcılığa maruz kalmalarını önlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda topluma dahil olmalarını kolaylaştıracak eğitim ortamları, eğitim uygulamaları ve eğitimlerinde rol alacak kişiler ve sorumlulukları ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır.

Farklılıklar, toplumsal işleyişe maruz kalarak alt üst grupları oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, farklılık, bir yanıyla gerçeği yansıttığı gibi aynı zamanda da toplumsal algılama meselesidir. Bir de farklılığa yüklenen anlam grubuna bakacak olursak; yaşamın zenginliği açısından gerekli olan farklılıklar, yenilenmeye yardım eden özgün veya orijinal olan farklılıklar olumludur. Bunların haricinde, dilimizde olumlu mu veya olumsuz mu olduğu açıklıkla belirlenemeyen değişiklik, çeşitlilik, düzensizlik, tutarsızlık, uyuşmazlık, çelişki, aykırılık, sapma, saçma, absürd, zıt, ahenksiz, kopuk, intibaksız, yersiz, abartı gibi ifadeler de bulunmaktadır.

Bu algılama biçimleri, bireyin önyargısı, cinsiyeti grubun ne derecede azınlığı temsil ettiği, alınan eğitim ve yetersizlik deneyimi olup olmama durumu etkilemektedir (McDaniel, 2013). Örneğin, Whiteman ve Lukoff’un (1965) körlere ve fiziksel yetersizliği olan bireylere karşı tutumu inceledikleri çalışmalarında kadınların, erkeklere oranla daha olumlu görüşe sahip olduklarını, körlerin kör olmayanlara göre körlükle ilgili daha olumlu tutum sergilediklerini ve eğer bir bireyin başka azınlık gruplarına karşı fanatik tutumu var ise aynı tutumun yetersizlik gruplarına karşı da oluştuğunu gözlemlemişlerdir.

Birçok farklılığı bir arada bulunduran toplumlar bu farklılıkları kabul eden mekanizmalar geliştirmekle birlikte çatışmaların oluşmasını da engelleyememişlerdir (Özmen, 2017). Etnik, kültürel, siyasal, bireysel farklılıkları nedeniyle bireyler yok sayılmakta görmezden gelinerek dışlanmaktadır. Farklı olduğu düşünülen bireyler veya gruplar sosyal ve ahlaki dışlanmaya maruz kalmaktadırlar (Sürgevil, 2008; Özbulut & Sayar, 2009; Burcu, 2011; Çopuroğlu & Mengi, 2014). Özel gereksinimli bireyler de eşit eğitim fırsatlarına ulaşamama, iş ve mesleki yeterliliklerini geliştirememesi, sosyal ve toplumsal ortamlarda kabul edilmemeleri nedeniyle sosyal dışlanmaya maruz kalan gruplar içerisinde yer almaktadır.

Türkiye’ de özel gereksinimli bireyler Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde (ÖEHY) “Özel eğitim ihtiyacı olan birey: Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, [MEB], 2018). Dünyada ve Türkiye’de özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin toplumla bütünleştirilebilmesi için gerekli olduğu düşünülen düzenlemeler yasallaştırılmıştır (Birleşmiş Milletler [BM], 2007; Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2005; MEB, 2018). Bu düzenlemelerle özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin toplumun ayrılmaz bir parçası gibi algılanmaları sağlanarak toplumla bütünleşmelerini sağlayıcı önlemler alınmaya çalışılmıştır. Kanunlarla bu bireylerin ayrımcılığa maruz kalmalarını önlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda topluma dahil olmalarını kolaylaştıracak eğitim ortamları, eğitim uygulamaları ve eğitimlerinde rol alacak kişiler ve sorumlulukları ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır.

Özel Gereksinimli Bireylerin Eğitim Ortamları ve Eğitimlerinde Rol Oynayan Aktörler: Öğretmenler ve Kaynaştırma/Bütünleştirme Uygulamaları

Özel gereksinimli bireylerin eğitim ortamlarına dahil edilmesi, ayrımcılığa maruz kalmaması gelişmiş ve çağdaş toplumların oluşmasında önem taşımaktadır. Bu bireylerin sosyal kabulünün gerçekleştiği ilk ortamlar olan okullar özel gereksinimli bireylerin toplumla bütünleşmesinin sağlanmasını destekleyen ortam olması açısından kritik role sahiptir. ÖEHY’ de:

Kaynaştırma/ bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları: Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin her tür ve kademedeki diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu bireylere destek eğitim hizmetleri sunularak akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitim” olarak tanımlanmıştır. Özel eğitim ise “bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen eğitim

olarak tanımlanmıştır (MEB, 2018).

Özel gereksinimli bireyler eğitim ortamlarına yerleştirilirken sosyal ve fiziksel çevrelerinden ayrılmadan toplumla etkileşimlerini en üst düzeyde sağlayacak olan en az sınırlandırılmış ortama yerleştirilmelidirler (Kargın, 2007; MEB, 2018). Bu ortamlarda başarılı uygulamalar gerçekleştirmek özel gereksinimli bireylerin toplum tarafından kabul görmelerini sağlamaktadır. Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamalarının başarıya ulaşabilmesi için pek çok etmenin rol oynadığı çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur (Burak ve diğerleri, 2021; Şahan ve diğerleri, 2021). Bu etmenler öğretmenler, okul yöneticileri, fiziksel düzenlemeler, normal gelişen bireyler, özel gereksinimli bireyler ve aileler olarak açıklanmıştır (Batu, 2010; Kargın, 2004). Özel gereksinimli bireylerin akranları ile aynı eğitim ortamını paylaşmalarını sağlama ve sosyal kabullerini gerçekleştirmede kilit rol oynayan öğretmenlerdir.

Başarılı kaynaştırma uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için öğretmen ve öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireyler hakkında yeterli bilgiye ve başarılı etkileşimleri gerçekleştirebilecek donanıma sahip olmaları ile mümkündür (Özyürek, 2008). Öğretmenlerin kaynaştırmaya, farklı gelişen bireylere ve özel eğitime yönelik görüşleri, algıları ve tutumları çeşitli araştırmalarda belirlenmeye çalışılmıştır (Burak ve diğerleri, 2021; Çapan, 2010; Özabacı & Başak, 2013; Şahan ve diğerleri, 2021). Bu araştırmalar incelendiğinde öğretmenler ve öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireyler, özel eğitim, kaynaştırma hakkında desteklenmeleri gerektiği, özel eğitim gereken bireylere karşı olumlu ve olumsuz tutumlara sahip oldukları bulunmuştur (Bakkaloğlu ve diğerleri, 2019; Çolak & Çetin, 2014; Pesen & Demirhan, 2021; Yaratı, 2015).

Gelişmiş toplumların en önemli göstergesi olarak kabul edilen “farklılıklara saygı” günümüzde de pek çok ülkenin problemi olarak görülmektedir. Farklılıkları nedeniyle olumsuz tutumlara maruz kalan bireyler toplumda ayrııştırılan bireyler haline gelmektedirler. Farklılıkların zenginlik ve çeşitlilik olarak kabul edilmesi ve toplumla bütünleştirilmesinde öğretmenlerin bilgi düzeyleri, olumlu tutum ve algıları büyük önem taşımaktadır.

İlgili Literatür

Özel gereksinimli bireylere yönelik inanç, algı ve tutumlar çeşitli tutum ölçekleri ve metaforlar aracılığıyla ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Altıntaş ve diğerleri, 2015; Duran & Dağlıoğlu, 2017; Talas, 2017). Özel gereksinimli, şiddete maruz kalan kadın, engelli, mülteci, özel yetenekli, yetersizliği olan öğrenci gibi kavramları metafor odaklı çalışan araştırmacılar, “zarar gören”, “kırılğan”, “narin”, “eksik”, “öteki”, “mücadeleci”, “yaramaz” ve “değerli” gibi birçok çeşitli temanın varlığını ortaya koymuştur (Burcu, 2011; Çapan, 2010; Dayı ve diğerleri, 2020; Duran & Dağlıoğlu, 2017; Kazu & Yıldırım, 2021; Sakar & Köksal, 2021; Sardohan Yıldırım & Eldeniz Çetin, 2022; Sözer & Özkan, 2014; Sevim, 2019; Kara ve diğerleri, 2016; Özabacı & Başak, 2013; Topuz & Erkanlı, 2016). Bu kavramların ortak özelliği, tipik olmayan özellikte olması ve her birinin farklılık kavramı altında toplanabilmesidir (Bkz. Tablo 1).

Sardohan Yıldırım ve Eldeniz Çetin (2022) yılında gerçekleştirdikleri bir çalışmada 218 özel eğitim öğretmeni çoklu yetersizliği olan öğrenci kavramını metaforlarla açıklamışlardır. Özel eğitim öğretmenlerinin çoklu yetersizliği olan bireyleri başkalarını bağımlı olan, yoğun desteğe ihtiyacı olan, anlaşılması zor olan, güç ve sabır isteyen, hassas, değerli, masum ve keşfedilmesi gereken öğrenciler olarak tanımlamışlardır. Şakar ve Köksal (2021) yılında gerçekleştirdikleri çalışmada öğretmen adaylarının iki kere farklılık kavramına ilişkin ürettikleri metaforları incelenmiştir. Öğretmen adaylarının iki kere farklılık kavramını zıtlık, zorluk, çaba gerektirme, değişim vb. algıladıklarını bulmuşlardır. Öğretmen adaylarının iki kere farklılık olgusuna yönelik yeterli bilgi sahibi olmadıkları ve eğitim programlarında buna yönelik derslerinin olmamasının bu açıklamaları oluşturmalarına sebep olabileceğini ortaya koymuşlardır. Kazu ve Yıldırım’ın (2021) yılında gerçekleştirdikleri bir diğer çalışmada 138 özel eğitim öğretmeninden özel gereksinimli birey ve özel eğitim kavramlarını metaforlarla açıklamaları istenmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli bireyleri somut, soyut, doğa ve yer/mekâna ilişkin dört farklı temada metaforlar üreterek açıkladıkları ve özel eğitim kavramını ise dört temaya ek olarak eylem/süreç olmak üzere toplamda beş temada açıkladıkları görülmüştür. Benzer şekilde Efili ve diğerleri (2021) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise özel eğitim okullarında ve rehabilitasyon merkezlerinde görev alan 117 öğretmenin özel eğitim ve özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere yönelik algıları metaforlar aracılığıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarında öğretmenlerin özel eğitimi ihtiyaç olarak ve özel gereksinimli bireyi muhtaç olarak algıladıklarını ortaya koyan olumlu ve olumsuz metaforlar elde etmişlerdir. Dayı ve diğerleri (2020) yılında gerçekleştirdikleri bir diğer çalışmada güzel sanatlar eğitimi bölümü öğrencilerinin engelli öğrencilere yönelik metaforları incelenmiştir. Öğretmen adaylarının engelli öğrencilere yönelik algılarının genelde olumlu olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Sözer ve Özkan’ın (2014) yılında öğretmen adaylarının kadın olgusuna yönelik algılarını incelemişler ve kadın erkeklerin kadın olgusunu farklı şekilde nitelendirdiklerini bulmuşlardır. Özellikle erkek öğretmen adaylarının ürettikleri metaforlar, olumlu çağrışımlar içerse de gerekçelerinde olumsuz açıklamalara yer verdikleri görülmüştür. Kara ve diğerleri (2016) yılında gerçekleştirdikleri bir diğer çalışmada ise Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin Suriyeli mülteci kavramına yönelik algılarını metaforlar aracılığıyla incelemişlerdir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun olumsuz metaforlar ürettiğini bulmuşlardır. Olumsuz metaforlar üreten öğrencilerin Suriyeli mültecileri kimsesi olmayan, yardıma muhtaç ve zarar veren kişiler olarak görmüşlerdir. Olumlu metaforlar ortaya koyan öğrenciler ise yakın biri (akraba, kardeş) olarak görmüşlerdir. Öğretmen ve öğretmen adayları ile gerçekleştirilen bu metafor araştırmaları farklılığı barındıran olguları ayırtımlaştırarak, zorluk barındıran, çeşitlilik içeren ve açıklanması keşfedilmesi gereken olarak ortaya koydukları görülmüştür. Bu algılama biçimleri farklılıkların toplumdaki karşılaştıkları durumlar ile karşılaştığında toplumun algısıyla kesişmekte ve toplumu yansıtmaktadır.

Tablo 1. Teori Temelli Soyutlanan Kavramsal Temalar

Kaynak	Makalenin Adı	Makalede Ortaya Çıkan Temalar
Sardohan Yıldırım ve diğerleri (2022)	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çoklu Yetersizliği Olan Öğrencilere Yönelik Metaforik Algıları	1. Başkalarına bağımlı olma 2. Yoğun ilgi ve destek gereksinimi 3. Eğitimlerinin iyi planlanması 4. Bireysel farklılık 5. Eğitimi zor ve sabır gerektirir 6. Eşsiz ve biriciktir 7. Eğitiminde ilginç deneyimler

		8. Eğitim önemlidir 9. Yetersizlik kombinasyonu 10. Hassas-narin-kırılgan oluşları 11. Yaşamlarındaki zorluk 12. İhmal edilmeleri, 13. Masumiyettir
Kazu & Yıldırım (2021)	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Özel Gereksinimli Birey ve Özel Eğitim Kavramına İlişkin Metaforları	1. Somut bir varlık ve nesne olarak özel gereksinimli birey 2. Soyut bir varlık olarak özel gereksinimli birey 3. Doğaya ilişkin metaforlarla özel gereksinimli birey 4. Yer ve mekâna ilişkin metaforlarla özel gereksinimli birey ❖ Bir eylem/süreç olarak özel eğitim, ❖ Somut bir varlık/nesne olarak özel eğitim, ❖ Soyut bir varlık olarak özel eğitim, ❖ Bir yer/mekân olarak özel eğitim ❖ Doğa kategorisine ilişkin metaforlarla özel eğitim
Efiliti ve diğerleri (2021)	Özel Eğitim Öğretmenlerinin Özel Eğitime ve Özel Eğitim Öğrencilerine Yönelik Metaforik Algılarının İncelenmesi	1. Akademik / Süreç olarak özel eğitim 2. İlgi / İhtiyaç olarak özel eğitim 3. Zorluk/Sabır olarak özel eğitim 4. Farklı/Sıradışı olarak özel eğitim 5. Güzellik/Fayda 6. Diğer ❖ Masumiyet -Özel gereksinimli birey ❖ Farklı /Sıradışı ❖ Keşif/Macera ❖ İlgi/Önem ❖ Akademik Süreç ❖ Zorluk ❖ Diğer
Şakar & Köksal (2021)	Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının İki Kere Farklılık Kavramı Hakkındaki Metaforik Algıları	1. Zıtlık 2. Zorluk 3. Gizlilik 4. Farklılık 5. Çaba Gerektirme 6. Bütünlük 7. Değişim
Dayı ve diğerleri (2020)	Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Öğrencilere Yönelik Metaforik Algıları	1. Hammadde 2. Dayanıklılık 3. Gizemli ve Keşfedilmeyi Bekleyen* 4. Kırılgan/Narin 5. Hayatın Güzellikleri 6. Herkes gibi /Normal 7. İlgi ve Yardıma Muhtaç 8. Farklılık
Sevim (2019)	Engelli Kavramına İlişkin Metaforik Bir Analiz	1. Başkalarına Bağımlı olan Birey 2. Bakım ve İlgi Gerektiren Birey 3. Eksik olarak Görülen Birey* 4. Farklı Özellikler Gösteren Birey 5. Öteki Olarak Görülen Birey* 6. Çaresiz Olarak Görülen Birey 7. Çevresine Anlam Katan Birey* 8. Hassas Savunmasız Olarak Görülen Birey
Duran & Dağlıoğlu (2017)	Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli Çocuklara İlişkin Metaforik Algıları	1. Değer 2. Mekansal Dünya 3. Bitki 4. Hayvan 5. Uzay 6. İnsani Özellik

		7. Teknoloji 8. Nesne (Eşya) 9. Yaşam*
Kara ve diğerleri (2016)	Çukurova Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünde Okuyan Öğrencilerin Mülteci Kavramına İlişkin Algılarının İncelenmesi	1. Kimsesiz ve Yardıma Muhtaç 2. Zarar Veren 3. Zarar Gören 4. Mücadeleci* 5. Değerli 6. Çoğalan Bir Varlık 7. Uyum Sağlayan
Topuz & Erkanlı (2016)	Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve Erkeğe Atfedilen Anımların Metafor Yöntemiyle Analizi	1. Rol 2. Yiyecek içecek 3. Doğa 4. Sembol 5. Soyut 6. Bitki 7. Obje 8. Yaşam unsurları* 9. Hayvan
Sözer & Özkan (2014)	Öğretmen Adaylarının Kadın Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi	1. Canlı* 2. Otorite 3. Tabiat 4. Nesne 5. Niteleme 6. Soyut
Özabacı & Başak (2013)	Öğretmenlerin Öğrenme Yetersizliği Olan Öğrencileri ile ilgili Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi	1. Yavaş öğrenen 2. Zayıf hafızalı 3. Uygun tepkiler vermeyen 4. Normal gelişimde kusurları olan* 5. Sabır ve dikkat gerektiren 6. Etkisiz 7. Sosyal ve duygusal geriliği 8. Olgunlaşmamış bireyler
Burcu (2011)	Türkiye’deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar	1. Acınan 2. Dışlanan 3. Yaramaz-Yetersiz 4. Mücadeleci*
Çapan (2010)	Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli Öğrencilere İlişkin Metaforik Algıları	1. Yüksek Performans 2. Yetersiz Koşullarda Gelişmeye Çalışan 3. Uygun Eğitime Gereksinim Duyan 4. Gizemli ve Anlamak için Çaba Gerektiren* 5. Değerli 6. Kontrol Edilmeye ve Yönlendirmeye Açık 7. İleriye Görebilen Geleceğe Yön Veren 8. Araştıran ve Olaylara Farklı Bakabilen 9. Yaşıtlarından Farklı Görünen 10. Geniş Kapasiteli 11. Üreten 12. Yaratıcı 13. Çok Yönlü

*Araştırmanın Bulguları ile Uyuşan Kavramsal Temalar ve Alt Temalar

Farklılık, son on yılın en etkili kritik kavramlarından birisi olmuştur (Currie, 2004). Polarizasyon, zenofobi, ırkçılık gibi ayrımcı düşünceler dünya ülkelerinin siyasetinde sıklıkla yer almaya başlamıştır (Baumgartl & Favell, 1995; Boehnke ve diğerleri, 1998; Moore, 2002; Keefer & Knack, 2002; Özmete ve diğerleri, 2018; Yılmaz, 2008). Üzerine birçok kuram geliştirilen farklılık kavramı kültürel ve sosyal farklılıkları inceleyen birçok çalışmanın konusu olmaya devam etmektedir (Sürgevil, 2008; Tarhan, 2011; Özmen, 2017). Farklılık kavramının, sadece toplumsal değil, aynı zamanda kültürel (Rampley, 2005), sanatsal (Benjamin, 2005; Desai, 2000) ve felsefi (Ansell-Pearson, 1997; Dewsbury, 2000; Vattimo, 1993) değerinin olması, farklılığa işaret eden tipleri tek tek değil, farklılık kavramının kendisini çalışma ihtiyacını doğuran etkenlerden birkaçı olmaktadır.

Farklılık olgusu çeşitli yorumları barındıran bir kavramdır. Eğitim ortamlarında birçok açıdan çeşitli farklılıklarla çalışacak olan öğretmen adayları için farklılık kavramının anlam olarak ne ifade ettiğinin incelenmesinin ilgili alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Metaforlar konuşulan dilin ifade gücünden daha yüksek bir kapasiteye sahip olabilirler (Saban, 2004). Mecaz bir diğer deyişle metafor “Bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma, metafor” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, [TDK], 2022). Metafor ile ilgili ifade edilen bir tanımlama metaforların gücünü ortaya çıkartmaktadır. “Eğer bir resim 1000 kelime değerinde ise, bir metafor 1000 resim değerindedir.” (Shuell, 1990; Akt: Radmard & Soysal, 2021). Bu doğrultuda veri toplama aracı olarak kullanılan metaforlar aracılığıyla olgu ve kavramlara yönelik oluşturulan zihinsel imgeler daha güçlü bir şekilde ortaya çıkartılabilirler, ayrıntılandırılabilir ve açıklanabilirler. Uygulamada kişilerin pratikleri öznel olarak değerlendirildiğinde farklılıkların öğretmenler tarafından görmezden gelinen ve kaçınılması gereken durum olarak algılandığı gözlenmektedir. Özel eğitim dersi 2006 yılından beri Türkiye’deki tüm eğitim fakülteleri öğrencileri için zorunlu ders olarak öğretim programlarında yer almaktadır. Özel eğitim dersini alan öğretmen adaylarının farklılıkları nasıl algıladıklarının belirlenmesi ile bu dersin içeriğinin bu yönde oluşturulması, öğretmen adaylarının mesleklerini icra etmeden kazanması gereken tutum ve davranışların kazandırılmasının gerçekleştirilebilmesi için önemli olduğu düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde, farklılık olgusunun doğrudan metaforlar aracılığıyla incelendiği bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu doğrultuda farklılık kavramına yönelik zihinsel algıların belirlenmesi ilgili alanyazına katkı sağlaması bakımından önemlidir.

Bu araştırmanın amacı İstanbul’da bir Vakıf Üniversitesi’nde öğrenim gören ve özel eğitim dersini alan Türkçe, Arapça, İlköğretim Matematik, Sınıf ve Özel Eğitim Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin “farklılık” kavramına yönelik sahip oldukları zihinsel algıları metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda cevap aranacak araştırma soruları şu şekildedir:

1. Öğretmen adayları, kendilerine özgü metaforlar kullanarak “farklılık” olgusunu nasıl kavramsallaştırıyorlar?
 - 1.1. Öğretmen adaylarının “farklılık” olgusuna yönelik ürettikleri metaforlar yapısal çeşitliliği açısından incelendiğinde yoğunluk ve çeşitlilik açısından hangi kodlar altında yer almaktadır?
 - 1.2. Öğretmen adaylarının “farklılık” olgusuna yönelik ürettikleri metaforlar ve gerekçeleri birlikte incelendiğinde üretilen metaforlar hangi soyutlanan kavramsal temalar altında toplanabilir?
2. “Farklılık” metafor temaları yeniden bir araya getirildiğinde, özel eğitimin lehine nasıl bir anlam oluşturabilir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Geniş kitlelerin görüşlerini betimlemeye çalışan araştırmalar, tarama (survey) araştırmaları olarak tanımlanmaktadır. Tarama araştırmaları, araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesneyi kendi koşulları içinde olduğu gibi tanımlamaya çalışır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2008; Fraenkel ve diğerleri, 2012; Karasar, 2006). Tarama çalışmaları aynı zamanda betimsel araştırmalar olarak da adlandırılmaktadır (Erkuş, 2019; Sönmez & Alacapınar, 2017). Tarama çalışmaları farklı türde sınıflandırılmaktadırlar. Bunlardan bazıları; genel tarama (tekil veya ilişkisel) ve örnek olay tarama modelleri (Karasar, 2006); kesitsel ve boylamsal araştırmalar (Fraenkel ve diğerleri, 2012); enlemesine kesitsel çalışmalar, boylamsına çalışmalar ve ardışık çalışmalardır (Erkuş, 2019). Tekil tarama modelleri ilgilenilen olay, madde, birey, grup, kurum, konu vb. birim veya duruma ait değişkenleri ayrı ayrı betimlemeye çalışır. Tekil tarama modelleri ile anlık durum saptamaları yapılabileceği gibi zamansal gelişim ve değişimlerde belirlenebilmektedir. İlişkisel tarama modelleri ise iki ve daha çok değişken arasında birlikte değişimi belirlemeye çalışır (Karasar, 2006). Bu çalışmada İstanbul’da bir vakıf üniversitesinde öğrenim gören ve özel eğitim dersini alan Türkçe, Arapça, ilköğretim matematik, sınıf ve özel eğitim öğretmenliği bölümü öğrencilerinden “farklılık” kavramına yönelik

zihinsel algılarını anlık olarak belirlemek için metaforlar üretmeleri istenmiştir. Dolayısıyla bu araştırma tarama çalışmalarından tekil tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Önemli bir not olarak, tarama çalışmalarında nitel yönelimli veri toplama araçlarının işe vuruklaştırılması o çalışmaların nicel yönelimini “araştırma tasarımı” açısından etkilemez. Fraenkel ve diğerlerinin de (2012) belirttiği üzere “nitel yönelimli” açık ya da kaplı uçlu ve/veya yarı yapılandırılmış görüşme sorularının geniş kitlelerin herhangi bir araştırma olgusuna yönelik görüşlerini, fikirlerini, algılamalarını, kavramlarını ya da inançlarını elde edebilme noktasında sıklıkla kullanıldığı metodoloji alan yazınında bilenen bir durumdur (ör.; Creswell, 2011). Bu araştırma bağlamında düşünüldüğünde ise, nitel yönelimli bir veri toplama aracı olarak algılanan ya da kabul edilen “metafor oluşturma taslaklarının” (ör.; Saban ve diğerleri, 2007; Saban, 2003) nicel amaçlar içeren bu gibi çalışmalarda kullanılması çalışmanın tasarımını değil, sadece veri toplama süreçlerinin metodolojik neliğini ve nasıllığını etkilemektedir. Örnek vermek gerekirse, Radmard ve Soysal (2021)’de gerçekleştirdikleri geniş kapsamlı betimsel tarama çalışmasında nitel yönetime sahip olduğu düşünülen “metafor oluşturma taslakları” 1000’den fazla katılımcıya uygulanmıştır. Sonuç olarak, veri toplama aracının doğası, araştırma deseninin tipolojisini belirleme noktasında sonsal bir nokta değildir. Bu çalışma bağlamında olduğu gibi araştırmanın desenini analitik olarak veri toplama aracının doğası değil, araştırma soruları ya da araştırma amaçları belirlemektedir.

Çalışma Grubu

Çalışmada amaçlı örnekleme tekniklerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2006). Çalışma grubuna dâhil olma ölçütü eğitim fakültesi öğrencilerinden özel eğitim dersine kayıtlı olmak ve gönüllü olarak çalışmada yer almayı istemek olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubunu İstanbul’da bulunan bir vakıf üniversitesinin eğitim fakültesi Türkçe, Arapça, ilköğretim matematik ve sınıf öğretmenliği bölümünde öğrenim gören ve özel eğitim dersine kayıtlı olan toplamda 176 öğretmen adayından oluşmaktadır. Öğretmen adaylarına ilişkin toplanan demografik bilgiler Tablo 2’ de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri

		Frekans F	Yüzde %
Cinsiyet	Kadın	154	87,5
	Erkek	22	12,5
Bölüm	Türkçe Öğretmenliği	32	18,2
	Arapça Öğretmenliği	20	11,3
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	36	20,5
	Sınıf Öğretmenliği	58	33
	Özel Eğitim Öğretmenliği	30	17
Toplam		176	

Bu doğrultuda çalışma grubunun %87,5’ini kız ve %12,5’ini erkek öğretmen adayları oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının %33’ünü sınıf öğretmenliği, %20,5’ini ilköğretim matematik öğretmenliği, %18,2’ sini Türkçe öğretmenliği, %17’sini özel eğitim öğretmenliği ve %11,5’ ini Arapça öğretmenliği bölümünde öğrenim görmektedirler.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacı doğrultusunda verileri toplamak için araştırmacılar tarafından hazırlanan ve iki bölümden oluşan form kullanılmıştır (Ek -1). Form hazırlanırken daha önce üniversite öğrencileri ve öğretmenler ile gerçekleştirilen metafor araştırmalarında kullanılan veri toplama araçlarından yararlanılmıştır (Altıntaş ve diğerleri, 2015; Saban, 2004; Saban ve diğerleri 2007; Şeyihoğlu & Genç, 2011; Uzun & Paliç, 2013). Bu doğrultuda birinci bölümde öğretmen adaylarının demografik bilgileri, ikinci bölümde ise “Farklı olmak.....benzer. Çünkü” şeklinde öğretmen adaylarının en çok beş en az bir metafor yazmalarını sağlayacak şekilde tasarlanan açık uçlu sorular yer almaktadır. Her metafor birden beşe kadar olacak şekilde numaralandırılmıştır. Sorulardan önce bir örnek olarak: “Farklı olmakgökkuşağına.... benzer. Çünkütüm renkleri barındırır...” şeklindeki ifade yer almıştır.

Veri Toplama Süreci

Öğretmen adaylarına “Öğretmen Adaylarının Farklılık Olgusuna Yönelik Algıları Veri Formu” en çok katılım göstereceği özel eğitim dersinin 2. haftasında ders işlenmeden önce dağıtılmıştır. Araştırmacı veri formu üzerinde yer alan araştırmanın amacını okuduktan sonra form doldurma sürecinin tamamen gönüllülük esasına dayandığını ve sürecin not ile değerlendirilmeyeceğini açıklamıştır. Öğretmen adaylarına formu doldurmaları için toplamda 60 dakika süre verilmiştir. Normal şartlar altında, Saban ve meslektaşları (ör.; Saban ve diğerleri, 2007; Saban, 2003) metafor oluşturma taslaklarının veri toplama aracı olarak kullanıldığı çalışmalarda genellikle “15 dakika” ya da daha altı gibi bir süreyi katılımcılara tanımışlardır. Bu bağlamda, Saban ve meslektaşlarının (ör.; Saban ve diğerleri, 2007; Saban, 2003) temel metodolojik gerekçesinin metaforlar aracılığıyla kişilerin herhangi genişletilmiş bir kompozisyon (“essay”, Saban, 2006) oluşturmaları değil, üzerinde araştırma yürütülen olguya (ör.; farklılık) yönelik ilk elden ve çoğunlukla bireysel ya da kolektif bilinçaltı etkisi ile oluşan duygularının, düşüncelerinin, algılamalarının ya da kavramalarının “yakalanmasıdır”. Ancak bu çalışmada katılımcılara metaforik usavurumlarını ya da dışavurumlarını ifade etmeleri için belirtilen sürenin (60 dk.) verilmesinin sebebi araştırmacılarının informal olarak gerçekleştirdikleri bazı gözlemlerden (Creswell & Poth, 2016) elde ettikleri gerekçelere dayanmaktadır. Veri toplama aracı öğretmen adaylarının en az bir en çok beş metafor üretecekleri şekilde planlanmıştır. Ayrıca veri toplama aracında farklılık olgusunun metaforlar aracılığıyla benzetiminin gerçekleştirildiği bir örnek de sunulmuştur. Buna rağmen veri toplama sürecinde öğretmen adaylarının metafor oluşturmada zorlandıkları, araştırmacıya çeşitli sorular sordukları ve zamana ihtiyaçları oldukları görülmüştür. Özellikle üretilen metaforu gerekçelendirme kısmında daha fazla zaman harcadıkları da gözlenmiştir. Araştırmacı bu süreçte öğretmen adaylarını akıllarına gelen ilk metaforları hemen yazmaları konusunda yönlendirmiştir. Verilen süre içinde en az bir metafor oluşturmalarının yeterli olduğu da ifade edilmiştir. Buna rağmen öğretmen adaylarının çoğunluğunun zorunlu olmadıkları halde farklılık olgusuna yönelik beş metaforun tamamını yazmak istedikleri görülmüştür. Farklılık olgusu kavram olarak soyut ve karmaşık olmakla birlikte anlamsal olarak yaşamda pekçok tecrübeyi barındırmaktadır. Öğretmen adaylarının ürettikleri metaforlar için zamana ihtiyaç duymaları yaşam deneyimlerini ortaya koyma çabası olarak kabul edilmiştir. Gerçek yaşamdan üretilen metaforlara ulaşabilmek amacıyla öğretmen adaylarına düşünmeleri için uzun süre tanınmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın amacına yönelik toplanan veri setlerinin çözümlemeleri betimsel ve içerik analizi tekniği ile gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi elde edilen verileri açıklayabilecek ilişkileri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2006). Öncelikle, veri setinden öncelikle eksik bilgileri olan formlar çıkartılmıştır. İçerik analizi veri setini düzenleme ve veri temelli ve teori temelli kavramsal temalar geliştirme başlıkları altında gerçekleştirilmiştir. Bu başlıklar altında gerçekleştirilecek analiz aşamaları Saban (2008) tarafından kullanılan aşamalardan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Veri Setini Düzenleme

Veri seti düzenleme işlemleri adlandırma, eleme ve arıtma başlıkları altında yapılandırılmıştır.

Adlandırma: Öğretmen adayları tarafından geliştiren metaforlara sıra numarası verilerek, metafor ve metaforların açıklaması başlıkları altında Excel® programına girilmiştir. Veri girişi tamamlandıktan sonra metaforlar alfabetik olarak sıraya dizilmiştir.

Eleme ve Arıtma: Sıraya dizilmiş olan metaforlar eleme işlemi gerçekleştirilirken aşağıdaki maddelerde verilen açıklamalar göz önünde bulundurulmuştur.

1. Metafor açıklaması olmayanlar ya da açıklaması yarım bırakılanlar listeden çıkarılmıştır.
2. Metafor açıklamasında “ve” bağlacı ile bağlanan iki açıklamayı barındıran metaforlar listeden çıkarılmıştır. Örn. *İnaç çünkü inanca ve umuda sığırır.*
3. Metafor açıklaması belirgin olarak ne içerdiği anlaşılır olmayanlar listeden çıkarılmıştır. Örn. *Hamburger çünkü dayanılmaz.*

4. Farklılık kavramı soyut bir olgu ve içerisinde öznel açıklamaları da bulundurabileceğinden metafor açıklamasında öznel açıklamalar barındıran metaforlar listeden çıkarılırken dikkatli incelemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda benzetilen metafora ilişkin öznel açıklamaları barındıran metaforlar listeden çıkarılmıştır. Örn. *Frambuazlı pasta çünkü frambuaza bayılıyorum.*
5. Metaforu farklılık olgusu ile ilişkilendirmeden metaforun açıklaması şeklinde tamamlayan metaforlar listeden çıkarılmıştır. Örn. *Ekmek çünkü verilen emek hiç boşa gitmez.*
6. Metaforu başka bir metafor ile açıklayan metaforlar listeden çıkarılmıştır. Örn. *Çocuk çünkü her çocuk birbirinden tamamen farklı bir evrendir.*
7. Üretilen metaforu açıklarken aynı şekilde metaforu tekrar eden metaforlar listeden çıkarılmıştır. Örn. *Güneş çünkü tüm sıcaklık ondadır.*
8. Açıklamasında üretilen metafora yönelik içerik barındırmayan metaforlar elenmiştir. Örn. *Çirkinlik çünkü güzellik geçicidir, farklı olmak kalıcı*
9. Metafor ile açıklaması birbirinin tersini içeren metaforlar listeden çıkarılmıştır. Örn. *Herkesle aynı olma çünkü her şeyiyle ayırdır.*

Veri Temelli ve Teori Temelli Kavramsal Temalar Geliştirme

Bu aşama veri temelli ve teori temelli kavramsal tema oluşturma başlıkları altında adım adım açıklanmıştır.

Veri temelli kavramsal tema geliştirme:

1. Her bir metafor ve açıklamasını incelenerek ortak ve farklılaşan özellikleri açısından yer alabileceği kavramların belirlenmesi ve Excel® programında ilgili kodun karşısına alt temaların yazılması
2. Tüm kavramları belirleme işlemi tamamlandıktan sonra alt temaların yeniden gözden geçirilmesi ve düzenlenmesi
3. Benzer kavramlarda yer alan kodlar bir araya getirilerek tüm alt temaların oluşturulması
4. Alt temaların yeniden gözden geçirilmesi ve düzenlenmesi
5. Düzenlenen alt temaların hangi temalar altında yer alabileceğini belirleyerek geçici temaların oluşturulması
6. Temaları gözden geçirilmesi ve son halinin verilmesi
7. Uzman görüşü sonucu soyutlanan temalara son halinin verilmesi

Teori temelli kavramsal tema geliştirme:

1. Soyutlanan temalar ilgili alan yazın çalışmalarından elde edilen temalarla benzerliği olan temalar tespit edilerek ilgili yayınlar örneklenerek temasal kod kataloğu oluşturulmuştur (Tablo 1).

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, araştırmaya dahil edilen çalışma grubunun demografik özelliklerinin açıklanması, veri toplama sürecinin hangi ortamda ve nasıl gerçekleştirildiğinin betimlenmesi, verilerin çözümlenmesi aşamasında gerçekleştirilecek aşamaların detaylı bir şekilde yazılması ve çalışma grubundan doğrudan alıntılar yapılarak sağlanmaya çalışılmıştır (Şencan, 2005; Yıldırım & Şimşek, 2006). Ayrıca soyutlanan temaların oluşturulması ve düzenlenmesi aşamasında iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü iki şekilde gerçekleştirilmiştir. Birinci uzman ile soyutlanan temaların son halini oluşturmak için yüz yüze üç kez toplantı gerçekleştirilmiştir. Birinci uzman görüşleri sonrasında yapılan düzenlemelerden sonra ikinci uzmana oluşturulan temalar ve alt temalar mail yoluyla gönderilerek görüşlerini mail aracılığıyla iletmesi istenmiştir. Görüşüne başvurulmuş birinci uzman İstanbul’da bir Vakıf Üniversitesi’nde eğitim bilimleri alanında doçent unvanına sahiptir. Metafor araştırmaları konusunda bilimsel

çalışması bulunmaktadır. İkinci uzman ise özel eğitim uzmanı olup İzmir’de kamuya bağlı bir merkezde rehber öğretmen olarak çalışmaktadır. Betimsel araştırma yapma bilgisi ve tecrübesine sahiptir. Sorumlu yazar tüm analizleri tamamladıktan sonra temalar ve alt temalardan oluşan formu üçüncü araştırmacıya göndermiş ve veri setinin %30 ‘unu inceleyerek üretilen metaforları bu alt temalara yerleştirmesini istemiştir (Ek-2). Veri setinin %30’unun seçilmesi işlemleri araştırmanın üçüncü yazarı tarafından şu şekilde yürütülmüştür:

1. Veri setinde yer alan 527 metaforun %30 hesaplanmış ve 158,1 olduğu bulunmuştur ve incelenecek metafor sayısı 158 olarak belirlenmiştir.
2. 158 metaforu rast gele seçmek için internet üzerinden kura çekimi uygulaması kullanılmıştır. Her kurada en fazla 50 sayı belirlendiği için 4 farklı grup oluşturulmuştur.
3. 1.Grup üzerinden kura çekimi yaparken sayı aralıklarına 1-528 yazılmıştır. Kura sonucu belirlenen 50 sayı deftere yazılmıştır.
4. 2.Grup üzerinden kura çekimi yaparken sayı aralıklarına 1-527 yazılmıştır. Kura sonucu belirlenen 50 sayı deftere yazılmıştır.
5. 3.Grup üzerinden kura çekimi yaparken sayı aralıklarına 1-526 yazılmıştır. Kura sonucu belirlenen 50 sayı deftere yazılmıştır.
6. 4. Grup üzerinden kura çekimi yaparken sayı aralıklarına 1-525 yazılmıştır. Kura sonucu belirlenen 50 sayının ilk 9 sayısı deftere yazılmıştır.
7. Gruplarda en fazla 50 sayı belirlendiği için ve kura da bir sayının birden fazla çıkma olasılığını en aza düşürebilmek için metafor sayıları her grupta bir azaltılmıştır.
8. Kurada sayıların bir azaltılmasına rağmen 12 sayı tekrar etmiştir bu sayılar da 1 azaltılarak ya da 1 arttırılarak başka bir sayı elde edilmiştir.

Birinci yazarın dolduğu form ile üçüncü araştırmacının doldurduğu form kodlayıcılar arası güvenilirlik verisi kapsamında karşılaştırılmıştır. Güvenirlik verisi kodlayıcılar arası güvenilirlik formülüne göre hesaplanmıştır (Güvenirlik= Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) X 100). Kodlayıcılar arası güvenilirlik verisi %85,44 olarak bulunmuştur.

Bulgular

Öğretmen adaylarının “farklılık” kavramına yönelik sahip oldukları zihinsel algıları metaforlar aracılığıyla ortaya koyan bu çalışmanın bulguları araştırmanın alt amaçları doğrultusunda sırasıyla aşağıda verilmiştir:

Araştırmanın amaçlarından ilki olan “*öğretmen adayları, kendilerine özgü metaforlar kullanarak “farklılık” olgusunu nasıl kavramsallaştırıyorlar?*” problemi kapsamında iki soruya cevap aranmıştır.

Öğretmen adaylarının “farklılık” olgusuna yönelik ürettikleri metaforlar yapısal çeşitliliği açısından incelendiğinde yoğunluk ve çeşitlilik açısından hangi kodlar altında yer almakta ve “farklılık” olgusuna yönelik ürettikleri metaforlar ve gerekçeleri birlikte incelendiğinde üretilen metaforlar hangi soyutlanan kavramsal temalar altında toplanabilir?

Bu doğrultuda öğretmen adaylarının “farklılık” olgusuna yönelik ürettikleri metaforlar yapısal çeşitliliği açısından incelendiğinde üretilen metaforların yoğunluk ve çeşitliliğine ilişkin bulgular Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının “farklılık” olgusuna yönelik en az iki ve en fazla yirmi defa tekrar eden 77 farklı metafor başlığı altında toplamda 263 metafor ürettikleri bulunmuştur. Çeşitliliğin neredeyse yarıdan fazlasını iki kez tekrarlanan metaforlar oluşturmaktadır. Tablo 3’te üretilen metaforlar sıklıklarına göre en çoktan en aza doğru sıralanmıştır. Öğretmen adayları en çok güneş (n=20, %7,6)

metaforunu kullandıkları bulunmuştur. Dikkat çeken ve güneş metaforundan sonra en çok tekrar eden metafor insan (n=13, %4,9) metaforudur. Bu metaforlara ek olarak öğretmen adayları en çok yıldız (n=11, %4,3), deniz (n=8, %3,2), doğa (n=8, %3,2), kaktüs (n=8, %3,2), kitap (n=8, %3,2), dünya (n=7, %2,7) kar tanesi (n=7, %2,7) müzik (n=7, %2,7) gökyüzü (n=6, %2,4) kuş (n=6, %2,4) ve renkler (n=5, %1,9) gibi metaforları tercih etmişlerdir. Öğretmen adayları tarafından beş ve daha sık sayıda tekrarlanan metaforlara bakıldığında daha çok doğa ve evrenin parçası niteliğinde olanların seçilmiş olduğu dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının farklılık olgusuna yönelik zihinsel algılarının oldukça çeşitli olduğu ve olguyu benzetme unsuru olarak daha çok doğa ve evrenin parçalarından oluşan yaşamsal unsurlara benzettikleri söylenebilmektedir.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının "Farklılık" Olgusuna Yönelik Ürettikleri Metaforların Yoğunluk ve Çeşitliliği

Sayı	Metafor Adı	N	%	Sayı	Metafor Adı	N	%	Sayı	Metafor Adı	N	%
1.	Güneş	20	7,6	34.	Boş Kâğıt	2	0,7	67.	Su	2	0,7
2.	İnsan	13	4,9	35.	Canlı	2	0,7	68.	Şarkı	2	0,7
3.	Yıldız	11	4,3	36.	Çocuk	2	0,7	69.	Şarkı Söylemek	2	0,7
4.	Deniz	8	3,2	37.	Denizde inci	2	0,7	70.	Tırtıl	2	0,7
5.	Doğa	8	3,2	38.	Duvar	2	0,7	71.	Uçan Balon	2	0,7
6.	Kitap	8	3,2	39.	Ellerimiz	2	0,7	72.	Uçmak	2	0,7
7.	Kaktüs	7	3,2	40.	Evren	2	0,7	73.	Uzay	2	0,7
8.	Dünya	7	2,7	41.	Gece	2	0,7	74.	Yağmur	2	0,7
9.	Kar Tanesi	7	2,7	42.	Gökkuşağı	2	0,7	75.	Yağmur Damlası	2	0,7
10.	Müzik	7	2,7	43.	Güçlü Olmak	2	0,7	76.	Yalnızlık	2	0,7
11.	Gökyüzü	6	2,4	44.	Gülümseme	2	0,7	77.	Zaman	2	0,7
12.	Kuş	6	2,4	45.	Hayat	2	0,7				
13.	Renkler	4	1,6	46.	Kadın	2	0,7				
14.	Ay	4	1,6	47.	Kalp	2	0,7				
15.	Beyaz Renk	4	1,6	48.	Karakter	2	0,7				
16.	Ağaç	4	1,6	49.	Kelebek	2	0,7				
17.	Çiçek	4	1,6	50.	Keman	2	0,7				
18.	Kalem	4	1,6	51.	Kendin olma	2	0,7				
19.	Özgürlük	4	1,6	52.	Köri Soslu Tavuk	2	0,7				
20.	Parmak İzi	3	1,2	53.	Kum Tanesi	2	0,7				
21.	Aşk	3	1,2	54.	Kültür	2	0,7				
22.	Beş Parmak	3	1,2	55.	Labirent	2	0,7				
23.	Beyin	3	1,2	56.	Mutlu Olmak	2	0,7				
24.	Bulut	3	1,2	57.	Mücevher	2	0,7				
25.	Kutup Yıldızı	3	1,2	58.	Müzik Aleti	2	0,7				
26.	Mevsimler	3	1,2	59.	Nar	2	0,7				
27.	Öğretmen	3	1,2	60.	Okul	2	0,7				
28.	Siyah Renk	3	1,2	61.	Okyanus	2	0,7				
29.	Toprak	3	1,2	62.	Pırlanta	2	0,7				
30.	Anahtar	2	0,7	63.	Resim Yapmak	2	0,7				
31.	Ayna	2	0,7	64.	Sanat	2	0,7				
32.	Aynı Olmak	2	0,7	65.	Sevgi	2	0,7				
33.	Beşiktaş	2	0,7	66.	Sözlük	2	0,7				

Toplam Metafor Sayısı: 262

Not: Sıklık içeren metaforlar iki ve daha sık tekrar edenler olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın birinci amacına yönelik diğer bir araştırma sorusu olan öğretmen adaylarının "farklılık" olgusuna yönelik ürettikleri metaforlar ve gerekçeleri birlikte incelendiğinde, üretilen metaforların hangi soyutlanan kavramsal temalar altında yer aldığına ilişkin bulgular Şekil 6' da verilmiştir. Şekil 6' ya bakıldığında öğretmen adaylarının altı farklı temada; (1) kişiye ortama zamana veya duruma göre değişen bir kavram olarak farklılık, dahil olan, (2) kabul edilen ve bütünleştiren bir kavram olarak farklılık, (3) özgün bir tavır olarak farklılık, dışlanan, (4) kabul edilmeyen ve ayrımcılığa maruz kalan bir kavram olarak farklılık, (5) anlaşılması gereken bir kavram olarak farklılık ve (6) mücadeleyi içeren bir kavram olarak farklılık temalarında toplamda 527 metafor ürettikleri bulunmuştur. Soyutlanan kavramsal temalardan ilki olan "kişiye ortama, zamana veya duruma göre değişen bir kavram olarak farklılık" teması öğretmen adayları tarafından (n=33, %6,3) oranında

yazıldığı ve bu temanın; dönüşümü içeren, koşula göre değişen ve bakış açısına göre değişen olmak üzere üç ayrı alt temadan oluştuğu bulunmuştur. İkinci tema olan *“dâhil olan, kabul edilen ve bütünleştiren bir kavram olarak farklılık”* öğretmen adayları tarafından (n=158, %30) oranında yazılmış ve bu temayı; katkı sağlayan ve olumlu özellik içeren, birliktelik ve çeşitliliği içeren, farkında olunan ve yaşamsal bir unsur olmak üzere dört alt temadan oluştuğu görülmüştür. Üçüncü tema olan *“özgün bir tavır olarak farklılık”* öğretmen adayları tarafından (n=173, %32,8) oranında yazılmış ve bu tema; ayırt edici ve dikkat çeken özellikleri barındıran, özgür olmayı gerektiren ve ayrıcalıklı olmayı gerektiren olmak üzere üç ayrı alt temadan oluşmuştur. Kavramsal soyutlanan temalardan dördüncüsü olan *dışlanan, kabul edilmeyen ve ayrımcılığa maruz kalan bir kavram olarak farklılık* teması ise öğretmen adayları tarafından (n=82, %15,6) oranında yazılmış ve bu temayı; eksiklik-yetersizlik ve sorun kaynağı olarak görme, gerçek dışı bir unsur olarak görme, ötekileştiren ve ön yargı ile yaklaşılana ve aynı olmayı gerektiren olarak dört ayrı alt tema oluşturduğu görülmektedir. Kavramsal temalardan beşincisi *“anlaşılması gereken bir kavram olarak farklılık”* teması öğretmen adayları tarafından (n=53, %10) oranında yazılmış ve bu temayı; keşfedilmesi gereken, belirsizlik ve karmaşıklık içeren ve yansıtılması ve ifade edilmesi gereken olarak üç ayrı alt temanın oluşturduğu ve altıncı tema olan *“mücadeleyi içeren bir kavram olarak farklılık”* öğretmen adayları tarafından (n=28, %5,3) oranında tercih edildiği ve bu temayı; zorluklara maruz kalan ve pes etmeyen olarak iki ayrı alt temanın oluşturduğu bulunmuştur. Bu bulgulardan yola çıkıldığında öğretmen adaylarının oluşturdukları metaforların en çok %32,8 oranında *“özgün bir tavır olarak farklılık”* temasında yer aldığı bulunmuştur. Diğer bir önemli bulgu ise *“dâhil olan, kabul edilen ve bütünleştiren bir kavram olarak farklılık”* temasının öğretmen adayları tarafından %30 oranında tercih edilmesidir. *“Mücadeleyi içeren bir kavram olarak farklılık”* teması %5,3 oranında en az tercih edilmesi araştırmanın önemli bulgularındandır. Öğretmen adaylarının *“Farklılık”* olgusuna yönelik ürettikleri metaforlara yönelik soyutlanan kavramsal temalar ve kodları EK-3’te gösterilmiştir.

Şekil 6’ya göre öğretmen adaylarının farklılık olgusunu tanımlamakla ilgili daha sık ve az tercih ettikleri temalara yönelik üretilen metaforlarla ilgili görüşleri ilgili tema başlıkları altında verilmiştir.

Kişiyi, Ortama Zamana veya Duruma Göre Değişen Bir Kavram Olarak Farklılık

Bu tema, *“Dönüşümü içeren”, “koşula göre değişen” ve “bakış açısına göre değişen”* olmak üzere üç alt temadan oluşmuştur. Bu alt temalarda üretilen metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının farklılık olgusunu sahip olunan durumdan biçim alarak başka bir duruma dönüşen, içinde bulunan koşullara ve kişilerin sahip olduğu düşüncelere göre değişen ve şekil alması gereken bir kavram olarak algıladıkları görülmüştür.

Öğretmen adayları tarafından üretilen metaforlara aşağıda örnekler verilmiştir. Bu metaforlar ile farklılık olgusunun *ağaç, kelebek, boş kâğıt, çamur, doğa, gömülmüş bir tohum, para, pencere, su ve siyahtaki beyazı görme* gibi benzetimlerle açıklandığı görülmüştür. Örneğin, bir katılımcıya göre (K97), farklılık olgusu metaforik olarak ağaca benzetilmiş ve koşula bağlı olarak değişim gerçekleşirse bu dönüşümün olumlu sonuçlanacağı vurgusu yapılarak tanımlanmıştır. Bir başka katılımcı (K74), farklılık olgusunu kelebeğe benzeterek gösterişsizlikten renkliliğe doğru oluşan dönüşümü ağaç metaforundaki gibi olumluya doğru gerçekleşen bir dönüşüm olarak ifade etmiştir.

Ağaç, “Yeşerdikçe güzelleşir.” (K97)

Kelebek, “Sade bir tırtıldan rengarenk bir kelebeğe dönüşür.” (K74)

Katılımcılardan (K2), (K174) ve (K22) boş kâğıt, çamur ve su metaforlarıyla farklılığı şekil alan ve şekillendirilmesi gereken bir kavram olarak tanımlamışlardır.

Boş kâğıt, “Onu istediğin gibi şekillendirirsin” (K2)

Çamur, “Ona istediğin gibi şekil verirsın.” (K174)

Su “Bulunduğu kabın şeklini alır. Kabın özelliklerine göre değişkenlik gösterir.” (K22)

Farklılık olgusunu doğa (K8), pencere (K111) ve siyahtaki beyazı görme (K85) metaforlarıyla açıklayan katılımcıların ise farklılığı bakış açısına göre değişen bir kavram olarak tanımladıkları görülmüştür.

Doğa, “Her bakış açısında farklı hisler uyandırmaktır.” (K8)

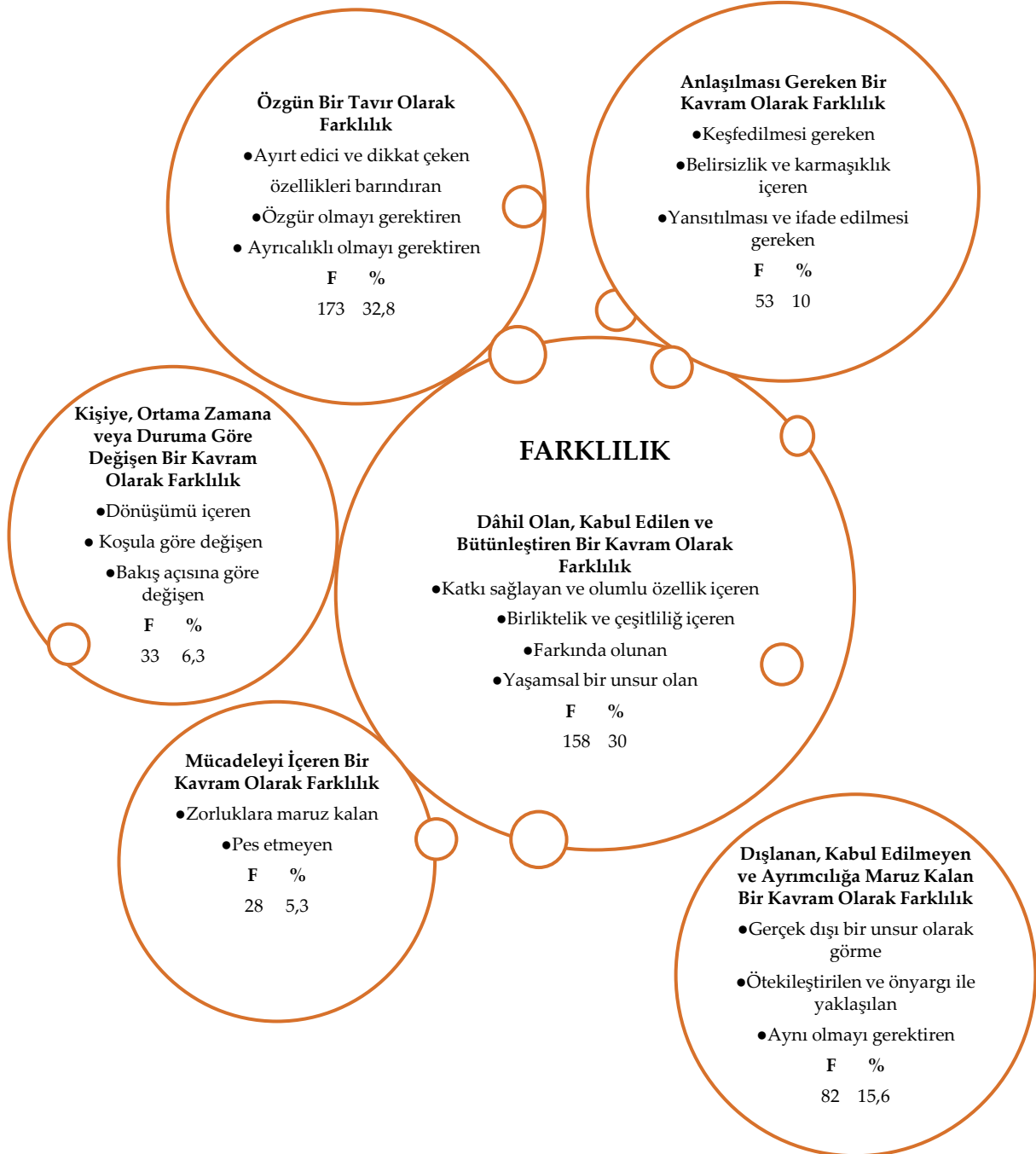
Pencere, “Hayata değişik açılardan bakmamızı sağlar.” (K111)

Siyahdaki beyazı görme, “Asıl gören göz gönül gözüdür.” (K85)

Gömülmüş bir tohum (K157) ve para (K93) metaforlarını üreten katılımcıların ise farklılık olgusunu bir koşula bağlı olma durumuna vurgu yaparak açıkladıkları görülmüştür.

Gömülmüş bir tohum, “Ortaya çıkıp faydalı olması etrafındaki insanların kendisini sulamasına bağlıdır.” (K157)

Para, “Paran varsa her zaman fark yaratabilirsin.” (K93)

Şekil 6. Öğretmen adaylarının “Farklılık” olgusuna yönelik ürettikleri metaforların oluşturduğu soyutlanan kavramsal temalar

Dâhil Olan, Kabul Edilen ve Bütünleştiren Bir Kavram Olarak Farklılık

Bu tema, “Katkı sağlayan ve olumlu özellik içeren”, “birliktelik ve çeşitliliği içeren”, “farkında olunan” ve “yaşamsal bir unsur olan” olmak üzere dört alt temadan oluşmuştur. Bu alt temalarda üretilen metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının farklılık olgusunu olumlu özellikleriyle topluma katkı sağlayan, güzelleştiren, çeşitlilik yaratan ve birlikteliğin oluşmasını sağlayan bir unsur olarak algıladıkları bulunmuştur. Ayrıca yaşamsal unsurlarla açıklayarak hayat için gerekliliğini de ortaya çıkartmışlardır. Bu temada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak farklılık olgusunun toplumun olmazsa olmaz bir parçası olarak kabul edilen, topluma dahil olan ve toplumla bütünleşen bir kavram olarak açıklandığı görülmüştür.

Öğretmen adaylarının bu temada ürettikleri metaforlara aşağıda örnekler verilmiştir. Bu metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının farklılık olgusunu *anahtar*, *asansör*, *bilgi*, *aile*, *ellerimiz*, *aşure*, *gülümseme*, *kabullenmek*, *nar*, *mavi*, *su*, *toprak* gibi metaforlarla açıkladıkları bulunmuştur. Örneğin farklılık olgusunu *anahtar* (K69), *asansör* (K45), *gülümseme* (K146) ve *mavi* (K116) metaforlarıyla açıklayan katılımcıların farklılığı olumlu özellikler barındıran, faydalı, yararlı olan ve katkı sağlayan özellikler ile açıkladıkları görülmüştür.

Anahtar, “Kapalı/kilitli olan şeylere bizi ulaştırma özelliğine sahiptir.” (K69)

Asansör, “İnsanı yukarı taşır, yüceltir.” (K45)

Gülümseme, “Gülümsetir.” (K146)

Mavi, “Huzurdur.” (K116)

Farklılık olgusunu *bilgi* ve *kabullenmek* metaforlarıyla açıklayan katılımcıların ise bu olguyu kabul edilmesi ve farkında olunması gereken bir kavram olarak tanımladıkları bulunmuştur.

Bilgi, “Bilginin farkında olan farklı olur.” (K6)

Kabullenmek, “Her insanı yalnız o olduğu için kabullenmek ön yargısız ve sevgi ile ona kucak açmaktır.” (K130)

Diğer katılımcılar olan (K153), (K57), (K170) ve (K99) *aile*, *ellerimiz*, *aşure* ve *nar* metaforlarıyla farklılığı bütünü oluşturan, bütünün ayrılmaz bir parçası olan ve hayata tat katan özellikleri ile olumlu bakış açısıyla algıladıkları görülmüştür.

Aile, “Bireyleri farklı olsa da bir bütündür.” (K153)

Ellerimiz, “Her biri farklı boyuttaki parmaklardan oluşur ama bir bütünü ancak bir araya gelince oluştururlar.” (K57)

Aşure, “Farklı bakışların tek bir tase toplanmasıyla insanlara sunulan lezzetli bir tatlı.” (K170)

Nar, “Dışarıdan tek gibi görünüp içerisinde parçalar vardır. Standartların dışında çok çeşitlidir.” (K99)

Su ve *toprak* metaforlarıyla farklılık olgusunu açıklayan katılımcıların ise farklılık kavramını yaşamın bir gereği olan ve yaşamsal bir unsur olarak algıladıkları bulunmuştur.

Su, “Yaşam içeren tek sıvıdır.” (K131)

Toprak, “Hayat verir.” (K13)

Özgün Bir Tavrı Olarak Farklılık

Bu tema, “ayırt edici ve dikkat çeken özellikleri barındıran”, “özgür olmayı gerektiren ve “ayrıcalıklı olmayı gerektiren” olmak üzere üç alt temadan oluşmuştur. Bu alt temalarda üretilen metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının farklılık olgusunu özgürlüğü temsil eden, sahip olduğu özellikler nedeniyle eşsiz ve özgün olan, başkalarından ayrı ve üstün olma durumu ile ayrıcalıklı olan bir kavram olarak algıladıkları görülmüştür.

Öğretmen adaylarının bu temada ürettikleri metaforlara örnekler aşağıda verilmiştir. Farklılık olgusunu *ayrıcalıklı olma*, *Beşiktaş*, *martı olma*, *dünya*, *Fatih Sultan Mehmet*, *gökkuşuğu*, *gökte uçan kuş*, *havada süzülen balon*, *uçurtma*, *köri soslu tavuk*, *parmak izi* ve *pırlanta* gibi metaforlara açıklandığı bulunmuştur. Örneğin farklılık olgusunu *ayrıcalıklı olma* ve *Beşiktaş* metaforları ile açıklayan katılımcıların bu olguyu özel ve imtiyazlı olma durumunu içerecek şekilde açıkladıkları görülmüştür.

Ayrıcalıklı olma, “Herkesle aynı olmak yerine özel olmaktır.” (K142)

Beşiktaş, “Beşiktaşlı olmak ayrıcalıktır.” (K132)

Farklılık olgusunu *martı olma, gökte uçan kuş, havada süzülen balon ve uçurtma* metaforlarıyla açıklayan diğer katılımcıların ise farklılığı istediği gibi hareket edebilen, yargılardan ve kalıplardan bağımsız olan ve özgür olması gereken bir kavram olarak algıladıkları bulunmuştur.

Martı olma, “Kanatlarıyla istediği yöne uçabilir.” (K86)

Gökte uçan kuş, “İsteddiği yöne özgürce hareket eder.” (K2)

Havada süzülen balon, “Özgürce hareket edebilir. Belirli kalıplara girmek zorunda değildir.” (K70)

Uçurtma, “Her biri istediği yöne uçar.” (K40)

Diğer katılımcıların ürettikleri metaforlar; *dünya, Fatih Sultan Mehmet, köri soslu tavuk, parmak izi ve pırlanta* incelendiğinde farklılık olgusunu dikkat çekici, benzersiz ve eşsiz olma özellikleriyle ön plan çıkarak daha çok özgün olma durumunun vurgulandığı görülmüştür.

Dünya, “Başka bir dünya gezegeni yoktur.” (K135)

Fatih Sultan Mehmet, “O gemileri karadan yürüttü.” (K167)

Köri soslu tavuk, “Diğer yemeklerden daha güzeldir.” (K34)

Parmak izi, “İlk bakışta herkesin parmak izi aynı gibi gözükür fakat işin aslı aynı değildir. Seni sen yapan şeydir.” (K95)

Pırlanta, “Herkesin dikkatini çeker.” (K61)

Dışlanan, Kabul Edilmeyen ve Ayrımcılığa Maruz Kalan Bir Kavram Olarak Farklılık

Bu tema, “eksiklik- yetersizlik ve sorun kaynağı olarak görme”, “gerçek dışı bir unsur olarak görme”, “ötekileştirilen ve önyargı ile yaklaşılan” ve “aynı olmayı gerektiren” olmak üzere dört alt temadan oluşmuştur. Bu alt temalarda üretilen metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının farklılık olgusunu eksiklik ve yetersizliği içeren, problem kaynağı olarak görülen, gerçek dışılık barındıran ve imkânsız olan, aynılıkta ısrarcılığı ortaya çıkararak farklılığı reddeden, ötekileştirilerek ve dışarıda bırakarak yalnızlaştırılan ve ayrımcılığa maruz kalan bir kavram olarak algıladıkları görülmüştür. Bu temada elde edilen bulgulardan yola çıkılarak farklılık olgusu toplumun dışına itilen, kabul edilmeyerek dışlanan bir kavram olarak açıklandığı bulunmuştur.

Öğretmen adaylarının “dışlanan, kabul edilmeyen ve ayrımcılığa maruz kalan bir kavram olarak farklılık” temasında ürettikleri metaforlara örnekler verilmiştir. Bu metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının farklılık olgusunu; *pis bir koku, mum, çaresi olmayan hastalık, güneş, kaktüs, sonbahar, tek bacaklı doğma, tekerlekli sandalye, hayal kurma, tiyatro oyuncusu, yalan, aynı olmak, hiç farklı olmama, beyaz küp şekerlerin arasındaki esmer şeker, beyazların içinde siyah olma, bir kasa meyvedeki tek çürük meyve olma, katil, deniz, gece, kış, kutup yıldızı ve siyah renk* gibi metaforlarla açıkladıkları bulunmuştur. Örneğin farklılık olgusunu *pis koku, çaresi olmayan hastalık, güneş, mum, kaktüs, tek bacaklı doğma, tekerlekli sandalye ve sonbahar* metaforları ile açıklayan katılımcıların farklılığı bir sorun kaynağı olarak gördükleri, eksiliği ve yetersizliği ön plana çıkararak açıkladıkları görülmüştür. Özellikle engel kavramı ile farklılık kavramının eşleştirildiği *tekerlekli sandalye* metaforu dikkat çeken bulgulardandır.

Pis bir koku, “Etrafındakileri rahatsız eder.” (K61)

Çaresi olmayan hastalık, “Yaşıyorsun ama ne istediğini yapabiliyorsun ne de hayatta kalmak için bir amacın kalmıştır.” (K70)

Güneş, “Ulaşılmaması zor ulaşıldığında zarar verir, yakar.” (K150)

Kaktüs, “Çiçek olduğu halde can yakar.” (K16)

Sonbahar, “Yapraklarını döker birer birer.” (K85)

Mum, “Işık verirken erir tıpkı faydalı işlerle meşgul olan bir aydının ömrünün de bu uğurda tükenmesi gibi.” (K105)

Tek bacaklı doğma, “Tek bacaklı olarak doğmak hayatı yaşarken karşılaşılan zorlukları barındırır.” (K63)

Tekerlekli sandalye, “Tekerlekli sandalyenin olduğu bir ortamda engel durumu söz konusudur ve engel demek farklılık demektir.” (K64)

Farklılık olgusunu *hayal kurma*, *tiyatro oyuncusu*, *yalan* metaforları ile açıklayan diğer katılımcıların ise bu olguyu gerçekleşmesi imkânsız olan ve gerçek dışı bir durum olarak gördükleri bulunmuştur.

Hayal kurma, “Tüm imkânsızlıkları içerisinde barındırır.” (K102)

Tiyatro oyuncusu, “Bazen insanlar farklı görünmek için değişik kılıklara girebilir. (K147)

Yalan, “Farklı olmaya çalışan herkes yalandır.” (K157)

Hiç farklı olmama, *beyaz küp şekerlerin arasındaki esmer şeker ve aynı olmak* metaforları incelendiğinde katılımcıların farklılığı sıfat karşılığı olan farksız olma ve bu kavramında eş anlamlısı olan aynı olma ile eşleştirdiği görülmüştür. Bu bulgular doğrultusunda farklılığın kavram olarak kabul edilmediği ve zıt anlamlısı olan “aynı” kavramının öne çıktığı görülmüştür.

Aynı olmak, “Her insan birbirine tek koşulda da olsa benzer.” (K157)

Hiç farklı olmama, “Tüm insanlar hemen hemen aynıdır.” (K60)

Beyaz küp şekerlerin arasındaki esmer şeker, “Diğerleri gibi görünmese de özünde herkes aynıdır.” (K80)

Diğer katılımcıların ürettikleri metaforlar; *beyazların içinde siyah olma*, *bir kasa meyvedeki tek çürük meyve olma*, *katil*, *deniz*, *gece*, *kış*, *kutup yıldızı*, *siyah renk* ve *zenci* incelendiğinde ise farklılık olgusunun istenmeyen, dışarıda kalan, kabul edilmeyen, toplumdaki soyutlanmış, yalnız ve tek kalarak ötekileştirilen olarak algılandığı görülmüştür.

Beyazların içinde siyah olma, “Herkes onu dışlar veya kabul etmez.” (K167)

Bir kasa meyvedeki tek çürük meyve olma, “Farklılık istenmeyen ötekidir.” (K24)

Katil, “Katillerin çoğu kendini toplumdaki soyutlanmış hisseder ve bu soyutlama hissi onları toplumdaki farklı olduğunu düşünmeye iter.” (K36)

Deniz, “Uçsuz bucaksız (görünemeyen olmak) demektir.” (K112)

Gece, “Diğer bireylerden ayrı olmak ötekileştirmeye sebep olabilmekte.” (K87)

Kış, “Yalnızlığı vurur yüzüne.” (K29)

Kutup yıldızı, “Tektir.” (K27)

Siyah renk, “Renkler içindeki canlılığı kendinden uzak tutar.” (K96)

Zenci, “Filmlerde, kitaplarda beyaz insanlar siyah insanları her zaman ötekileştirmiş ve bunu diğer insanlara entegre etmeye çalışmıştır.” (K64)

Anlaşılması Gereken Bir Kavram Olarak Farklılık

Bu tema, “keşfedilmesi gereken”, “belirsizlik ve karmaşıklık içeren” ve “yansıtılması ve ifade edilmesi gereken” olmak üzere üç farklı alt temadan oluşmuştur. Bu alt temalarda üretilen metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının farklılık olgusunu bilinmeyen ve karmaşıklık içeren, anlaşılması için keşfedilmesi gereken ve ifade edilmesi gereken bir kavram olarak algıladıkları görülmüştür.

Öğretmen adaylarının bu temada ürettikleri metaforlara aşağıda örnekler verilmiştir. Bu metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının farklılık olgusunu; *define*, *derin kuyu*, *dürbün*, *müzik*, *sürpriz yumurta*, *otizmli bir çocuk*, *hava*, *kule*, *yabani ota*, *mantar*, *mevsimler*, *sonsuzluk*, *resim yapmak*, *ayna* ve *şarkı söyleme* gibi metaforlarla açıkladıkları bulunmuştur. Örneğin farklılık olgusunu *resim yapmak*, *ayna* ve *şarkı söyleme* gibi metaforlarla yansıtılması ve ifade edilmesi gereken bir kavram olarak açıkladıkları görülmüştür.

Resim yapmak, “Sözlerle anlatılmayana anlatabilir.” (K164)

Ayna, “Her şeyin tersini yansıtır.” (K167)

Şarkı söyleme, “duyguları yansıtır.” (K96)

Define, *derin kuyu*, *dürbün*, *müzik*, *sürpriz yumurta* metaforları ile farklılık olgusunu açıklayan katılımcıların ise farklılığı anlaşılması ve keşfedilmesi gereken bir kavram olarak açıkladıkları görülmüştür.

Define “İçindeki tüm değerli eşyalarla keşfedilmeyi bekler.” (K171)

Derin kuyu, “Yaklaşmadıkça bir şey göremezsin.” (K97)

Dürbün "Yakından bakmak ön yargıları yıkar." (K111)

Müzik, "Ancak dinledikçe onlarla bağ kurabiliriz." (K92)

Sürpriz yumurta, "Dışarıdan diğer yumurtalara benzemez ama içinde neler olabileceğini ancak açtıktan sonra anlayabilirsin." (K90)

Farklılık olgusunu otizmlili bir çocuk, hava, kule, yabancı ot, mantar, mevsimler ve sonsuzluk metaforlarıyla açıklayan diğer katılımcıların ise olgunun bilinmezliğine ve karmaşıklık içeren yapısına öne çıkarttıkları görülmüştür.

Otizmlili bir çocuk, "Bilemiyoruz." (K17)

Hava, "Ne zaman ne olacağı belli olmaz." (K51)

Kule, "Ya yüksektendir ya da aykırıdır." (K106)

Yabancı ota, "Bize nasıl bir etki vereceği belli değildir." (K101)

Mantar, "Ne meyvedir ne sebzedir." (K128)

Mevsimler, "Sıcak da soğuk da yaşatır." (K66)

Sonsuzluk, "Sonsuzluk sonu olmayandır." (K4)

Mücadeleyi İçeren Bir Kavram Olarak Farklılık

Bu tema, "zorluklara maruz kalan" ve "pes etmeyen" olmak üzere iki farklı alt temadan oluşmuştur. Bu alt temalarda üretilen metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının farklılık olgusunu zorlukları barındıran ve tüm zorluklara rağmen zorluklarla mücadele eden ve bu mücadeleden kolay kolay vaz geçmeyen bir kavram olarak algıladıkları görülmüştür.

Öğretmen adaylarının bu temada ürettikleri metaforlara aşağıda örnekler verilmiştir. Bu metaforlar incelendiğinde öğretmen adaylarının farklılık olgusunu; *bulmaca, sınav, bulutlar, civan perçemi çiçeği, toprak yolda araba sürmeye, duvar, epilepsi hastalığı, Einstein, kaplumbağa, kardelen, gülümseme, kadın, su* gibi metaforlarla açıkladıkları bulunmuştur. Örneğin farklılık olgusunu *bulmaca, sınav, bulutlar, civan perçemi çiçeği, toprak yolda araba sürmeye, duvar, epilepsi hastalığı* gibi metaforlarla zor olan ve zorluklara maruz kalan bir kavram olarak açıkladıkları görülmüştür.

Bulmaca, "Çözümseli zor olur." (K163)

Sınav, "İnsanlar yaşamları boyunca farklı farklı imtihanlara tabi tutulur. Bunlar Sağlık, para, huzur vb." (K63)

Bulutlar, "Tutmak zordur." (K175)

Civan perçemi çiçeği, "Nadir bulunur ulaşılması zordur." (K109)

Toprak yolda araba sürmeye, "Zor olabilir." (K145)

Duvar, "Serttir ve kırılması zordur." (K58)

Epilepsi hastalığı, "Onların her zaman tedbirli olmaları gerekir." (K155)

Einstein, kaplumbağa, kardelen, gülümseme, kadın, su metaforlarıyla farklılık olgusunu açıklayan katılımcıların bu olguyu zorluklara maruz kalsa da pes etmeyen olarak tanımlamışlardır.

Einstein, "Asla pes etmez." (K26)

Kaplumbağa, "Yavaş ilerlese de hedefinden dönmez." (K165)

Kardelen, "Kışın karın arasından çıkıp çiçek açan tek çiçektir." (K93)

Gülümseme, "Her zorluğun üstesinden gelir." (K146)

Kadın, "Her türlü zorluğa ve toplum baskısına rağmen farkını ortaya koymayı başarır." (K170)

Su, "Su kendine her zaman bir yol bulabilir." (K105)

Araştırmanın amaçlarından ikincisi olan "*farklılık*" metafor temaları yeniden bir araya getirildiğinde, *özel eğitimin lehine nasıl bir anlam oluşturabilir?* sorusu kapsamında üretilen metaforlar sonucu oluşturulan temalar arasında ilişkiler kurulmuştur. Bu ilişkiler, parçalara ayırmak ve parçaları birleştirmek alt başlıkları altında açıklanmıştır.

Parçalara Ayırmak

Tablo 2 incelendiğinde farklılıkları konu alan metafor araştırmalarında ulaşılan temalar veya alt temaların bu araştırmanın bulguları ile benzeştiği görülmektedir. Tablo 2’de elde edilen temalardan **koyu renk*** ile işaretlenmiş olan temalar, bu çalışmanın bulguları ile benzeşenleridir.

Metaforlar, yeni fenomenleri açıklarken ya da yeni kavramlar geliştirirken düşüncemizi yapılandırmada önemli şekilde rol oynamaktadır (Lakoff & Johnson, 1999). Metafor çalışmaları, bir kavramın sadece benzer anlamlarını bulma işleminden öte, yeni bakış açıları nedeniyle benzeyen ile benzemeyen arasına çizilen kesin çizgileri silikleştiren; anlamı açan ve geliştiren bir yoldur. Farklılık kavramı doğası gereği birçok durumu ve özelliği barındıran oldukça karmaşık bir kavramdır. En fazla oy alan anlamdan en az oy alan anlama doğru sıralandığında, çalışma sonucunda elde edilen farklılığın,

1. (Tema 3) Özgün bir tavır olarak farklılık (173)
2. (Tema 2) Dahil olan, kabul edilen ve bütünleştiren bir kavram olarak farklılık (158)
3. (Tema 6) Mücadeleyi içeren bir kavram olarak farklılık (28)
4. (Tema 4) Dışlanan, kabul edilmeyen ve ayrımcılığa maruz kalan bir kavram olarak farklılık (82)
5. (Tema 5) Anlaşılması gereken bir kavram olarak farklılık (53)
6. (Tema 1) Kişiye, ortama, zamana veya duruma göre değişen bir kavram olarak farklılık (33)

şeklinde çeşitlilik sağladığı gözlemlenmiştir.

Metaforik algı çalışmaları temelinde tümdengelmiseldir. Kavramlara başka kavramları kullanarak bakarken (Tompkins & Lawley, 2002), ayrı ayrı ve küçük parçalara ayırır. Bu ayrılan parçaların bir şekilde sentezlenmesi, çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Her iki düşünme şekline dayanan araştırma sorusu kendi içerisinde tutarlı sonuçlar üretse de bütün ve büyük resim her ikisinin birlikteliğiyle tamamlanmaktadır (Perry & Jensen, 2001).

Parçaları Birleştirmek

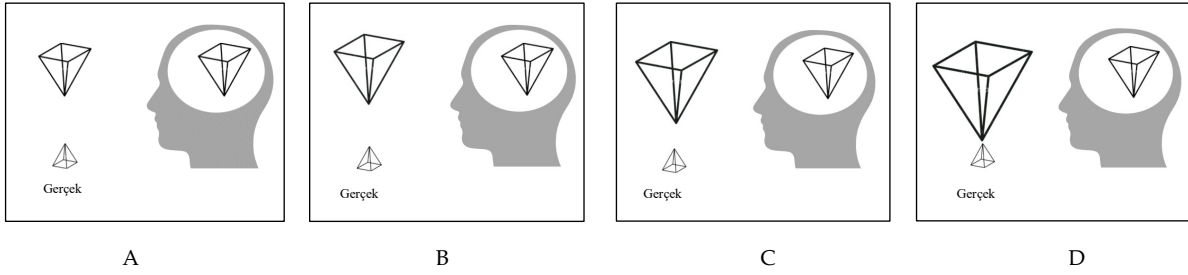
Currie’ye (2004) göre, anlam kelimelerin içinde değildir; diğer kelimelerle kurduğu ilişkilerden doğarak oluşmaktadır. Farklılığa ilişkin altı farklı anlamın birbirleriyle ilişki kurduğu bir düzen oluşturulabilir mi? Veya bu çeşitlilik yelpazesi bir araya geldiğinde, özel eğitim adına nasıl yardım eden kavramlar dizisi haline getirilebilir?

Öğretmen adayları tarafından tercih edilen metaforlar, bireylerin kişisel düşünceleriymiş gibi görünse de toplumsal gerçekliğin belli derecelerdeki yansımasıdır. Metafor bir araştırma yöntemi olarak gücünü sosyal yapılandırmacılık (social constructivism) anlayışından almaktadır (Jensen, 2006). Sosyal yapılandırmacılığa göre, bilgi bir insan ürünüdür ve sosyo-kültürel olarak inşa edilmiştir (Prawat & Floden, 1994). Metaforların, metaforları tanımlayanlar tarafından dışına çıkılması gerektiğinin işaretini veren kilit nokta tam da burada yer almaktadır. Sosyal kültürün yapıtaşları ailelerdir. Bir çocuğun bilinci, biliş yapısı ve dünya anlayışı anne baba ve öğretmen gibi önemli-diğerleri tarafından güçlü bir şekilde etkilenmekte; bu etkilenme yoluyla kendisine, genelleştirme, özümseme ve içselleştirme süreçleri açılmaktadır (Sterian & Mocanu, 2016). Bu durumda, metaforların, kavramsallaşmayı inşa eden sosyal aktörlerden bağımsız çalışılması mümkün gözükmemektedir.

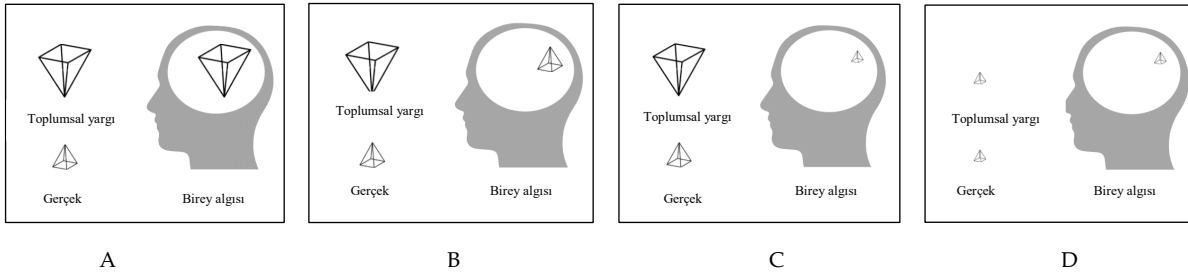
Bir aile, çocuklarının engelli olduğunu öğrendikleri andan itibaren kabul konusunda problem yaşayabilmektedir. Bu problem, geçmişte alınan eş kararı, evlilik ve ekonomik kararlar olabilmektedir (Toraman, 2017). Bir bireyin engelli doğmuş olması gerçek bir durumdur. Hakikat ise gerçeğin yorumu anlamına gelmektedir. Bir diğer deyişle, hakikati aile oluşturmaktadır. Aile, gerçeği toplumsal yargı paralelinde mi değerlendirecektir? Yoksa kabulü kendi doğasında mı? Bilinmektedir ki kabul etme durumunda, toplumsal norm çekincesi daha düşük, özgüven (self-esteem) ve duygu desteği ise daha yüksek olmaktadır. Li ve Moore (1998), engelli bireylerin kabulünde en çok bu konudaki algılanan toplumsal

ayrımcılığın derecesi ile ilişkili olduğunu gözlemlemiştir. Lindowski ve Dunn (1974) fiziksel yetersizliği olan 55 birey ile iki yıl süreyle iki aşamalı gerçekleştirdikleri araştırmalarında, yetersizlik kabulünün, genel olarak öz-benlik kavramının bir parçası olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Aile, eğer sahip olduğu gerçeği toplumsal norm doğrultusunda değerlendirir ise, engelliliği insanlardan saklama yolunu deneyebilir. Bu durumda, toplumsal normları önemseyerek, çocuğunun diğerlerinden gizleme ihtiyacı duyan bir velinin çocuğunun da “insanlık”, “eşitlik”, ve “saygı” kavramlarını içselleştirerek yetişmesi oldukça güç olmaktadır. Daha da kötüsü, bu zincir toplumsal yargının kırılması bir yana aksine güçlenmesini pekiştirmektedir (Bkz. Şekil 7-A, B, C, D).

Şekil 7. Toplumsal yargının pekişmesi

Şekil 8. Yeni normun oluşması

Özellikle sosyal bilimlerde, kavram oluşturma ve bilgi edinme konusundaki sosyal anlayış, gerçeklik anlayışımızın esasını oluşturmaktadır (Cupchik, 2001; Dahlbom, 1992; Onuf, 2012); bütün problem düşünce sistemimizin dünyayla olan ilişkisinden kaynaklanmaktadır (Kratochwil, 2008).

Hem ölçen hem de ölçülen olmak, bireyin özne ve nesne konumlarını aynı anda yaşamasına neden olmaktadır. Kendimiz ve dünyayla kurduğumuz düşünce sistemimiz de ölçme ve ölçülme eylemleri ile gelişmektedir. Fransız filozof Ablert Camus'unun (1988) da Sisifos Söyleni adlı eserinde dile getirdiği gibi, insan dünyayı ancak insan ölçülerıyla anlayabilir. Sofistlerin en önemli isimlerinden Protagoras (MÖ 481-420) “insan her şeyin ölçüsüdür.” (Gavray, 2016) diyerek her konunun birbirine zıt olan iki farklı yönü olduğunu söyleyen ilk kişi olmuştur (Versényi, 2007).

Burada üzerinde durulması gereken nokta, insanın ölçüsü toplum yargılarıyla belirlenir hale neden geldiğidir. İnsanın ölçüsünde toplum yargısının etkisi, bilgi, zaman ve tutum meseleleriyle ilgilidir. Farklı bir birey karşısında nasıl tepki alınacağına cevap bulmak ve bu cevabı yapılandırmak için, bireyin yeterli bilgi, zaman ve tutuma sahip olması beklenir. Bu etkenlerin yetersizliğinde toplumsal öğrenilmişliği uygulamak kaçınılmaz olmaktadır.

Bu döngünün aslında, şimdiye kadar hiç düşünülmemiş bir şeyi üreten ve gerçek haline getiren kişiden pek de bir farkı yoktur. Örneğin, Antik Yunan döneminde yaşayan herhangi birine gelecekte sesimizi çok uzaklara taşıyabileceğimiz gerçeği dile getirilseydi, buna oldukça abartılı bir gelecek fikri olarak bakabilirdi. Bunun bir benzeri şekilde, özel gereksinimli çocuk sahibi ailenin yeni bir hakikat oluşturmaları gerçek-toplumsal algı ve hakikat arasında farklı bir oluşumu meydana getirmektedir.

Nihayetinde norm, kasıtlı olarak ortaya çıkmamaktadır (Campenní ve diğerleri, 2009). Durmaksızın bilerek veya bilmeyerek pekiştirilmesi suretiyle, yaygınlaşmakta ve bazen de görünemeyecek şekilde güçlü

hale gelebilmektedir (Bkz. Şekil 7-A, B, C, D). Toplumda var olan norm karşıtı yeni-normun üretilmesi ise kasıtlıdır; var olanın gücünün azaltılması için sürekliliğe ve güce ihtiyaç duyar. Şekil 8, hakikatin toplumsal normlardan farklı oluşturulduğunda ve bu şekilde tutarlı olarak devam ettirildiğinde artık yeni hakikati meydana getirdiğini resmetmektedir.

Şekil 8-A ve T4

Şekil 8-A'da; toplumsal algı, nesnel realiteden farklıdır. Toplumun “gerçek” durum ile az münasebetinin olması, tanımama gibi durumlar sonucunda, algılananı nesnel realiteden uzaklaştırmaktadır. Birey, bu noktada toplumun algısına göre değerlendirme yapmaktadır. Birey de *farklılığı, dışlanan, kabul edilmeyen ve ayrımcılığa maruz kalan bir kavram olarak düşünmektedir* (T4).

Şekil 8-B ve T1

Hem toplum hem de özel gereksinimli çocuk sahibi bir veli, çocuğun farklılığını dışlanan, kabul edilmeyen ve ayrımcılığa maruz bırakılan kavram olarak eşleştirdiğinde bir değişikliğin yaratılması mümkün gözükmemektedir (Bkz. Şekil 8-B). Velinin, *farklılığı kişiye, ortama, zamana veya duruma göre değişen bir kavram olarak algılamaya geçmesi; olduğu haliyle kabul etmesi için ilk adımdır* (T1).

Şekil 8-C ve T3 ile T6

Veli, çocuğunun kendisine özgü, öznel, güçlü ve farklı yönlerini keşfettikçe, farklılığı özgün bir tavır olarak algılamaya geçecektir (T3). Buradaki zorluk, geliştirdiği hakikatin tutarlı bir şekilde devam etmesini sağlamaktır. Bu noktada veli, her gün tutarlı bir şekilde güçlü ve sabırlı davranmanın mücadelesini vermektedir (T6).

Şekil 8-D ve T5 ile T2

Tutarlı davranışların sonucunda, toplumun algısı yeni durum için “anlaşılması gereken kavram” anonslarını vermeye başlamaktadır (T5). Bu anlayıştan itibaren, toplumun, *dahil olan, kabul edilen ve bütünleştiren* bir kavram olarak farklılığı geçiş yapmasına az kalmıştır (T2).

Sonuç ve Tartışma

Özet olarak, araştırmanın ilk aşamasında, öğretmen adayları tarafından üretilen metaforlar; içerik analizi sonucunda (1) kişiye ortama zamana veya duruma göre değişen bir kavram olarak farklılık, (2) dahil olan / kabul edilen ve bütünleştiren bir kavram olarak farklılık, (3) özgün bir tavır olarak farklılık, (4) dışlanan, kabul edilmeyen ve ayrımcılığa maruz kalan bir kavram olarak farklılık, (5) anlaşılması gereken bir kavram olarak farklılık ve (6) mücadeleyi içeren bir kavram olarak farklılık olmak üzere altı farklı temada toplanmıştır. Araştırmanın ikinci aşamasında da farklılık kavramına ilişkin tüm üretilen anlamlar birleştirilmiş ve özel gereksinimliler adına yeni bir farklılık bilinci inşa edilmiştir. Bu yeni farklılık bilinci, özel gereksinimli bir çocuğa sahip bir velinin, çocuğunun farklılığını kullanarak, toplumsal algıyı ters yüz ederek yeni gerçekliği nasıl oluşturabildiği ile ilgilidir. Araştırma sonunda parçaları yeniden birleştirilerek elde ettiğimiz uyumsuzluk durumunun yeni bir farklılık düzeyine yükseltilmesi ile elde edilen farklılık bilinci, uyumsuzluğun pozitif anlamda pekiştirilmesi şeklinde elde edilebilmektedir.

Ailelerin genellikle yanıldığı bir nokta, insanların azınlık grubunda yer alan bireylerin “aynı” olduğu yanlış varsayımından oluşabildiğini gözden kaçırabilmeleridir (Hardy, 1989). Bu gözden kaçırıldığı takdirde, özel gereksinimli çocuğun diğerleri arasındaki farklılıkları ortaya çıkarılabilmesi bir nevi engellenmiş olmaktadır. Halbuki, temel yaşam psikolojisinde hem bireyler arası hem de bireyin kendisiyle olan bağ, benzeşen ve farklılaşan özellikler üzerinden kurulmaktadır. Csikszentmihalyi (2013), *özün ayrışma ve bütünleşme* olmak üzere iki psikolojik özellik nedeniyle geliştiği üzerinde durmuştur. Ayrışmanın ileri safhası için bencilleşme veya yalnızlaşma tehlikesini hatırlatarak, bireyin kendisini gerçekleştirmede ayrışmanın diğerine göre daha önemli olduğunu vurgulamıştır.

Gelişme, daha çok ayrışma ile açıklandığı halde, ailelerin farklılık kavramına yaklaşımını bozuntuya uğratan başka bir neden daha vardır. Bütünleştirme veya kaynaştırma politikaları içerisinde pekişen

“normalleştirme”nin kendi gibi olmayanlarla aynılaşmayı sağlama baskısı, özel gereksinimlilik durumunun *doğal* olduğu kavramından uzaklaştırmakta; doğallıktan *sorun-odaklılığa* doğru kaydırabilmektedir. “Normalleştirme” kelimesi ile algılanan anlamlar normal gibiymiş gibi davranması için eğitime, standart davranışları çoğaltma, tipik olana benzetme şeklindedir. Bu, aslında, bireyin farklı olma hakkını ya elinden almaktır ya da bunu inkâr etmektir. Bu durum, özel gereksinimliler eğitiminde başarının ne anlama geldiği konusunda bir açıklık sağlanmamış olmasından kaynaklanabilmektedir.

Böylece, varlığın kendi doğal yapısından, benliğinden veya izinden kolaylıkla uzaklaşlabilmektedir. Ancak, kaynaştırılma derken yabancılaştırmaya doğru evrilme tehlikesini de içinde barındırmaktadır. Özel gereksinimli bir çocuk, kendisine uygulanan yaklaşımda sorunun kendisinde olduğu anlayışını geliştirirse, Şekil 8’de gösterildiği üzere, elde etmek istediğimiz hakikat ve gerçeğin değişimine ulaşmak güçleşebilmektedir.

Özetle, öğretmen adayları ile yaptığımız araştırma sonuçları, farklılık kavramını özel gereksinimli bireyler konusu için olarak nasıl konumlandırabileceğimizin sorgulanmasına yol açmaktadır. Bu araştırma, insanlık kavramını toplumsal uyum ve bireysel uyumsuzluk olmak üzere her iki yönüyle düşünmenin, bu şekliyle üretilebilecek insani değerleri incelemenin, “diğerleriyle aynılaştırma” düşüncesini destekliyormuş gibi davranmaktan, uyumsuz olanın sisteme bir an önce dahil edilmesini hedef almaktan, sürekli “toplumsal uyum” dan söz etmekten daha elzem olduğunu göstermektedir. Buna dayanarak, ailelerin bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde tekrarlar sonucunda pekişen toplumsal uyum ve norm yargısının zayıflatılmasını sağlayabilecek farklılık bilincinin geliştirilmesi amacıyla,

- Bütün açıklığıyla uyumsuzluk-yüzleşmesinin sağlanması ve
- Norm değerlerinin oluşum ve yıkım biçimlerinin gözlemlenmesine ilişkin öğrenme eylemleri konularında eğitim alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Yazarların Beyanı

Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Araştırma konusunun belirlenmesi, veri aracının oluşturulması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve verilerin yorumlanması aşamasında birinci yazar, verilerin analizi, uzman görüşüne yönelik verilerin toplanması ve kodlayıcılar arası güvenilirlik verilerinin oluşturulmasında birinci, ikinci ve üçüncü yazarın iş birliğiyle, alan yazın taraması birinci ve ikinci yazarın iş birliğiyle ve Türkçe-İngilizce özet, geniş özet, tartışma ve sonuç kısmı ikinci yazarın katkılarıyla gerçekleşmiştir.

Etik Kurul Kararı: İzmir Demokrasi Üniversitesi 04.03.2022 tarihli, 2022/25 protokol numarası, 2022/ 03-01 karar sayı ve numarası ile etik kurul kararı için gerekli izin ve onaylar alınmıştır.

Çatışma beyanı: Araştırmanın yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. Ayrıca, yazarlar, diğer kişi, kurum ya da kuruluşla herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Araştırma verilerinin analizinde cesaretlendirici ve yönlendirici bilgileriyle desteklerini sunan değerli hocam Prof. Dr. İbrahim Coşkun’a ve bilim insanı olma yolunda ışığım ve rehberim olan , pek çok alanda çalışmalar gerçekleştirmemi sağlayan kıymetli arkadaşım merhum Dr. Sevinç Tunalı’ya sağladığı tüm katkılar için araştırmanın birinci yazarı olarak çok teşekkür ederim. Yoğun temposuna rağmen sorularımızı sabırla yanıtlayan ve güvenilirlik verileri için katkı sağlayan Doç. Dr. Somayyeh Radmard Soysal’a çok teşekkür ederiz. Güvenirlik verilerinin gerçekleştirilmesinde uzman görüşü sağlayan Psikolog & Özel Eğitim Uzmanı Gülşah Topaloğlu’na ve araştırmanın metodolojik kısmı ile ilgili sorulara bilgi ve deneyimleri ile katkı sağlayan Doç. Dr. Yılmaz Soysal’a çok teşekkür ederiz.

Kaynaklar

Altıntaş, G., Baykan, Ö, Kahraman, E., & Uğur Altıntaş, S. (2015). Fen bilgisi öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimi, kaynaştırma öğretmeni ve kaynaştırma öğrencilerine ilişkin metaforik algıları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4 (3), 273-282.

Ansell-Pearson, K. (Ed.). (1997). *Deleuze and philosophy: The difference engineer*. Psychology Press.

- Bakkaloğlu, H., Sucuoğlu, B., & Özbek, A. B. (2019). Okul öncesinde özel gereksinimli olan ve normal gelişen çocukların sosyal kabul düzeylerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 18(2), 521-538. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.562011>
- Batu, E. S. (2010). Factors for the success of early childhood inclusion & related studies in Turkey. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 2(1), 57-71. <https://doi.org/10.20489/intjecse.107958>
- Baumgartl, B., & Favell, A. (Eds.). (1995). *New xenophobia in Europe*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Benjamin, A. (2005). *Art, mimesis and the avant-garde: Aspects of a philosophy of difference*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203981450>
- Birleşmiş Milletler (2007). *Engellilerin Haklarına Dair Sözleşme*. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EngellilerinHaklarinaIliskinSozlesme.pdf>
- Boehnke, K., Hagan, J., & Hefler, G. (1998). On the development of xenophobia in Germany: The adolescent years. *Journal of Social Issues*, 54(3), 585-602. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.841998084>
- Burak, Y., Türköz, H. K., Taşdere, F. K., & Sert, C. (2021). Başarılı kaynaştırma uygulamalarına yönelik farklı eğitim kademelerindeki öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 733-752. <https://doi.org/10.21666/muefd.899469>
- Burcu, E. (2011). Türkiye'deki engelli bireylere ilişkin kültürel tanımlamalar: Ankara örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 37-54.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Camus, A. (1998). *Sisifos söyleni* (Çev: Tahsin Yücel). Can Yayınları.
- Campenní, M., Andrighetto, G., Cecconi, F., & Conte, R. (2009). Normal= Normative? The role of intelligent agents in norm innovation. *Mind & Society*, 8(2), 153-172. <https://dx.doi.org/10.1007/s11299-009-0063-4>
- Creswell, J. W. (2011). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Pearson Education International.
- Creswell, J.W. & Port, C.N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage Publication.
- Csikszentmihalyi, M. (2013). *Flow: The psychology of happiness*. Random House. https://doi.org/10.1007/978-94-017-9088-8_15
- Cupchik, G. (2001, February). Constructivist realism: An ontology that encompasses positivist and constructivist approaches to the social sciences. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research*, Vol. 2(1). <https://doi.org/10.17169/fqs-2.1.968>
- Currie, M. (2004). *Difference*. Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203644614>
- Çapan, B. E. (2010). Öğretmen adaylarının üstün yetenekli öğrencilere ilişkin metaforik algıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(12), 141-154.
- Çolak, M., & Çetin, C. (2014). Öğretmenlerin engelliliğe yönelik tutumları üzerine bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29(1), 191-211.
- Çopuroğlu, Y.C., & Mengi, A. (2014). Toplumsal dışlanma ve otizm. *Turkish Studies*, 9(5), 607-626. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6993>
- Dahlbom, B. (1992). The idea that reality is socially constructed. In C. Floyd, H. Züllighoven, R. Budde and R. Keil-Slawik (Ed.) *Software development and reality construction* (pp.101-126). Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-76817-0_11

- Dayı, E., Açıkgöz, G., & Elçi, A. N. (2020). Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü öğretmen adaylarının özel gereksinimli öğrencilere yönelik metaforik algıları (Gazi Üniversitesi örneği). *Ankara Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21(1), 95-122. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.616520>
- Desai, D. (2000). Imaging difference: The politics of representation in multicultural art education. *Studies in Art Education*, 41(2), 114-129. <https://doi.org/10.2307/1320658>
- Dewsbury, J. D. (2000). Performativity and the event: enacting a philosophy of difference. *Environment and Planning D: Society and Space*, 18(4), 473-496. <https://doi.org/10.1068/d200t>
- Duran, A. & Dağlıoğlu, E.H. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının üstün yetenekli çocuklara ilişkin metaforik algıları. *GEFAD / GÜJGEF*, 37(3), 855-881. <https://doi.org/10.17152/gefad.328869>
- Efiliti, E., Demirci, B., & Karaduman, M. (2021). Özel eğitim öğretmenlerinin özel eğitime ve özel eğitim öğrencilerine yönelik metaforik algılarının incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(33), 221-251. <https://doi.org/10.26466/opus.754317>
- Erkuş, A. (2019). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Seçkin Yayıncılık.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th Ed.). Mc Graw Hill.
- Gavray, M. A. (2016). İnsan her şeyin ölçüsü müdür? Çağdas dünya ışığında Protagoras. *Sabah Ülkesi: Üç Aylık Kültür-Sanat ve Felsefe Dergisi*, 46(1), 10-17.
- Hardy, K. V. (1989). The theoretical myth of same ness: A critical issue in family therapy training and treatment. *Journal of Psychotherapy & The Family*, 6(1-2), 17-33. https://doi.org/10.1300/J287v06n01_02
- Jensen, D. (2006). Metaphors as a bridge to understanding educational and social contexts. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 36-54. <https://doi.org/10.1177/160940690600500104>
- Kara, Ö. T., Yiğit, A., & Ağırman, F. (2016). Çukurova Üniversitesi Türkçe öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin Suriyeli mülteci kavramına ilişkin algılarının incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(4), 945-961.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-13. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000080
- Kargın, T. (2007). Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 1-15. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000103
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kazu, İ.Y., & Yıldırım, D. (2021). Özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli birey ve özel eğitime yönelik metaforları. *Tarih Okulu Dergisi*, 14(51), 1121-1144. <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.42759>
- Keefer, P., & Knack, S. (2002). Polarization, politics and property rights: Links between inequality and growth. *Public Choice*, 111(1), 127-154. <https://doi.org/10.1023/A:1015168000336>
- Kratochwil, F. (2008). Constructivism: what it is (not) and how it matters. In M. Keating and Della Porta (Ed) *Approaches and methodologies in the social sciences: a plüralist perspective* (pp.80-98). Cambridge University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the flesh*. Basic Books.
- Li, L., & Moore, D. (1998). Acceptance of disability and its correlates. *The Journal of Social Psychology*, 138(1), 13-25. <https://doi.org/10.1080/00224549809600349>

- Lindowski, D. C., & Dunn, M. A. (1974). Self-concept and acceptance of disability. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 18(1), 28-32.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2018). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeliği_07072018.pdf
- McDaniel, J. W. (2013). *Physical Disability and Human Behavior: Pergamon General Psychology Series* (Vol. 3). Elsevier.
- Moore, K. A. (2002). Xenophobia in American courts. *Northwestern University Law Review*, 97(4), 1497-1550.
- Onuf, N. (2012). *World of our making: Rules and rule in social theory and international relations*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203722428>
- Özabacı, N., & Başak, B. E. (2013). Öğretmenlerin öğrenme yetersizliği olan öğrencileri ile ilgili algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 28(1), 269-280.
- Özbulut, M., & Özgür Sayar, Ö. (2009). Bir sosyal dışlanma fotoğrafı: Engelli bireylerin toplumla bütünleştirilmesine yönelik tespit, bilgilendirme ve veri tabanı oluşturma çalışması (Özveri-Malatya) projesi araştırma sonuçları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 59-76.
- Özmen, A. (2017). Farklılıkları anlamak. *The Journal of Mesopotamian Studies*, 2(1), 157-166.
- Özmete, E., Yıldırım, H., & Serdarhan, D. (2018). Yabancı düşmanlığı (Zenofobi) ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18, 191-209. <https://doi.org/10.21560/spcd.v18i39974.451063>
- Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: Özel eğitim örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 189-226.
- Prawat, R. S., & Floden, R. E. (1994). Philosophical perspectives on constructivist views of learning. *Educational Psychologist*, 29(1), 37-48. https://doi.org/10.1207/s15326985ep2901_4
- Perry, C., & Jensen, O. (2001, December). Approaches to combining induction and deduction in one research study. In *Conference of the Australian and New Zealand Marketing Academy, Auckland, New Zealand*.
- Pesen, A., & Demirhan, M. (2021). Öğretmenlerin özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 141-158. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.652806>
- Radmard S., & Soysal Y., (2021). Öğretmen adaylarının “öğretmen adayı” ve “öğretmen eğitimcisi” kavramlarına yönelik metaforik imgelemlerinin incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(2), 367-384. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.456>
- Rampley, M. (2005). Art history and cultural difference: Alfred Gell's anthropology of art. *Art history*, 28(4), 524-551. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8365.2005.00475.x>
- Saban, A. (2003). A Turkish profile of prospective elementary school teachers and their views of teaching. *Teaching and Teacher Education*, 19(8), 829-846. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2003.03.004>
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 55, 459-499.
- Saban, A., Kocbeker, B. N., & Saban, A. (2007). Prospective teachers' conceptions of teaching and learning revealed through metaphor analysis. *Learning and Instruction*, 17(2), 123-139. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2007.01.003>

- Sardohan Yıldırım, A. E., & Eldeniz Çetin, M. (2022). Özel eğitim öğretmenlerinin çoklu yetersizliği olan öğrencilere yönelik metaforik algıları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 749-786. <https://doi.org/10.17152/gefad.941891>
- Sakar, S., & Koksall, M.S. (2021). Özel eğitim öğretmen adaylarının iki kere farklılığına yönelik meteforik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 1924-1941. <https://doi.org/10.17679/inuefd.90831>
- Sevim, Z. (2019). Engelli kavramına ilişkin metaforik bir analiz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(64), 518-524.
- Sterian, M., & Mocanu, M. (2016). Family, education and social constructivism. *Euromentor Journal*, 7(3), 99-104.
- Sürgevil, O. (2008). Farklılık kavramına ve farklılıkların yönetimine temel oluşturan sosyopsikolojik kuramlar ve yaklaşımlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 111-124.
- Sönmez, V., & G. Alacapınar, F. (2017). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (5. Baskı) Anı Yayıncılık.
- Sözer, M. A., & Özkan, R. (2014). Öğretmen adaylarının kadın olgusuna ilişkin algılarının belirlenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 264-278.
- Şahan, G., Uğurlu, M., Özdemir, M., & Naz, A. (2021). Kaynaştırma uygulamalarının başarısını etkileyen etmenler, sorunlar ve ailelerden beklentilerin öğretmen görüşlerine göre analizi (Karma yöntem araştırması). *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 136-150. <https://doi.org/10.33206/mjss.792294>
- Şakar, S., & Koksall, M. S. (2021). Özel eğitim öğretmen adaylarının iki kere farklılığa yönelik metaforik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 1924-1941. <https://doi.org/10.17679/inuefd.90831>
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Seçkin Yayınevi.
- Şeyihoğlu, A. & Gençer, G. (2011). Hayat Bilgisi öğretiminde ‘metafor’ tekniğinin kullanımı. *Journal of Turkish Science Education*, 8(3), 83-100.
- Talas, S. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının “kaynaştırma öğrencisi” kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Journal of International Management, Educationaland Economics Perspectives*, 5(2), 34-44.
- Tarhan, M. (2011). *Değişik sağlık kurumlarında çalışan hemşirelerin farklılık iklimine yönelik algılarının karşılaştırılması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Tompkins, P., & Lawley, J. (2002). The mind, metaphor and health. *Positive Health*, 78, 9-12.
- Topuz, S. K., & Erkanlı H. (2016). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve erkeğe atfedilen anlamların metafor yöntemiyle analizi. *Alternatif Politika*, 8(2), 300-321.
- Toraman, S. Ö. (2017). Özel eğitimde ailenin rolü ve değerlendirme süreci. A. Arı ve M. S. Kartal, (Ed.) *Tüm öğretmenlik programları için özel eğitime giriş* içinde (ss. 41-65). Eğitim Yayınevi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2005). *Engelliler Hakkında Kanun*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5378&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Türk Dil Kurumu (2019). *Farklılık*. 01 Aralık 2019 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Türk Dil Kurumu (2022). *Mecaz*. 11 Şubat 2022 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden edinilmiştir.
- Uzun, S & Paliç, G. (2013). Sınıf öğretmenlerinin sınıf kavramına ilişkin sahip oldukları algıların metaforlar yardımıyla incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(4), 245-260.
- Vattimo, G. (1993). *The adventure of difference: Philosophy after Nietzsche and Heidegger*. Polity Press.
- Versényi, L. (2007). *Sokratik hümanizm* (Çev. Ahmet Cevizci) Sentez Yayıncılık.

- Whiteman, M., & Lukoff, I. F. (1965). Attitudes toward blindness and other physical handicaps. *The Journal of Social Psychology*, 66(1), 135-145. <https://doi.org/10.1080/00224545.1965.9919629>
- Yaralı, D. (2015). Öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 431-455. <https://doi.org/10.17556/jef.02712>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5.Baskı). Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, F. (2008). *Avrupa'da ırkçılık ve yabancı düşmanlığı* (Vol. 6). International Strategic Research Organization (USAK).

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In social sciences, societies have defined diversity as differences in race, culture, gender, sexual orientation, age, or physical abilities. However, as well as reflecting reality, difference is also a matter of social perception. By being exposed to social functioning, differences form upper and lower groups. As soon as the difference gains a hierarchical meaning, it can lead to the formation of a disadvantageous "other". The aim of the current study is to reveal the mental perceptions of pre-service teachers towards the concept of "being different".

Method

The study group consists of 176 students studying the Turkish, Arabic, elementary mathematics, special education and classroom teaching departments of the Faculty of Education of one of the Foundation University in Istanbul, and enrolled in the special education course. The study was conducted using single scan model among descriptive survey methods. The data set was obtained by completing the statement of "Being different is similar to Because". Content analysis was performed to analyze the data.

Results

Pre-service teachers produced a total of 527 metaphors with 77 common metaphors. It was found that they mostly used the metaphor of the sun (n=20, 7.6%). In addition to this metaphor, teacher candidates mostly preferred human (n=13, 4.9%), star (n=11, 4.3%), sea (n=8, 3.2%), nature (n=8, 3.2%), cactus (n=8, 3.2%) 3.2%, book (n=8, 3.2%), world (n=7, 2.7%), snowflake (n=7, 2.7%) music (n=7, 2%, 7) sky (n=6, 2.4%), bird (n=6, 2.4%) and colors (n=5, 1.9%).

When the metaphors produced by pre-service teachers for the phenomenon of "difference" and their justifications were examined together, the metaphors produced were grouped under the following six conceptual themes: (T1) difference as a concept that changes according to the person, environment, time or situation, (T2) difference as an included/accepted and integrating concept, (T3) difference as a unique attitude, (T4) difference as an excluded and unaccepted concept that is exposed to discrimination, (T5) difference as a concept to be understood, and (T6) difference as a concept that includes struggle. For the first theme, it was seen that they explained the phenomenon of difference with analogies such as tree, butterfly, blank paper, mud, nature, a buried seed, money, window, water and seeing the white in black. For example, "Blank paper. You can shape it as you want" (K2). For the second theme, it was found that pre-service teachers explained the phenomenon of difference with metaphors such as key, elevator, knowledge, family, our hands, ashura, smile, acceptance, pomegranate, blue, water, soil. For example, "Elevator. It carries people up, exalts." (K45). For the third theme, it was found that the phenomenon of difference was explained by metaphors such as being privileged, Beşiktaş, being a seagull, the world, Fatih Sultan Mehmet, rainbow, bird flying in the sky, floating balloon, kite, chicken with curry sauce, fingerprint and diamond. For example, "Kite. Each one flies in any direction it wishes." (K40). For the fourth theme, pre-service teachers consider the phenomenon of difference; stench, candle, incurable disease, sun, cactus, autumn, one-legged birth, wheelchair, daydreaming, theater actor, lie, being the same, no different, brown sugar among white sugar cubes, being the black among whites, a being the only rotten fruit in a crate, a killer, sea, night, winter, polar star and the color black. For example, "The stench. It bothers those around you." (K61). For the fifth theme, it was found that they explained it with metaphors such as treasure, deep well, binoculars, music, surprise eggs, a child with autism, air, tower, weeds, mushrooms, seasons, eternity, painting, mirror and singing. For example, "Painting can tell what cannot be expressed in words." (K164). For the last theme, it was found that they explained with metaphors such as puzzle, exam, clouds, yarrow flower, driving on a dirt road, wall, epilepsy disease, Einstein, turtle, snowdrop, smile, woman, water. For example, "The clouds. It's hard to hold them." (K175).

Conclusion

Metaphorical studies are usually based on deduction. While examining concepts by using other concepts (Tompkins & Lawley, 2002), they are broken down separately and into small parts as presented in

results. Through the synthesis of those six different concepts, can a new meaning be created about difference for the sake of special education? A family may have problems with acceptance from the moment they learn that their child is disabled. If the family evaluates reality in line with the social norm, they may try to hide the disability from people. But what if they confront difference and create a different difference?

Here is another story by using all meanings of difference for the sake of child with special needs: At first, parents might consider difference as a concept that is excluded, unaccepted and subject to discrimination (T 4). In order for parents to accept their child as it is, it is necessary to perceive difference as a concept that changes according to the person, environment, time or situation (T 1). As the parents discover the unique, subjective, strengths and different aspects of their child, they will begin to perceive difference as a unique attitude (T 3). The challenge is to ensure that the truth they have developed continues in a consistent manner. As a result of consistent behaviors, the perception of the society begins to announce the "concept that needs to be understood" for the new situation (T5). From this understanding, society is about to transition into difference as a concept that is included, accepted and integrating (T2).

In order to develop this kind of awareness of difference with family members; the following subjects should be included in the curriculum:

- the matter of confronting with non-compliance and
- the formation and destruction of norm values.

EKLER

EK-1 Farklılık Metafor Veri Toplama Formu

Tarih:...../...../.....

ÖĞRETMEN ADAYLARININ FARKLI OLMAK İLE İLGİLİ ALGILARI

Açıklama

Değerli Katılımcı,

Bu form, “öğretmen adaylarının farklı olmayı nasıl algıladıklarının metaforlar yoluyla incelenmesi” amacıyla veri toplama aracı olarak hazırlanmıştır. Araştırmanın sağlıklı bir sonuca ulaşabilmesi, sizin farklılık hakkındaki görüşlerinizi içtenlikle yansıtmanıza bağlıdır. Vereceğiniz cevaplar araştırmanın amacına yönelik olarak kullanılacak ve kesinlikle gizli tutulacaktır.

Katkılarınız için teşekkür ederim.

Öğretim Görevlisi Hatice Tanık

Dr. Burcu Seher Çalikoğlu

Özel Eğitim Öğretmeni Aygen Büşra Kaya

NO	SORULAR	CEVAPLAR
1.	Cinsiyetiniz:	☐ Kız ☐ Erkek
2.	Bölümünüz:	

Örnek: Farklı olmak.... gökkuşağına.... benzer. Çünkü,tüm renkleri barındırır.

Farklı olmakbenzer.Çünkü,.....

Farklı olmak..... benzer. Çünkü,.....

Farklı olmakbenzer. Çünkü,

Farklı olmak..... benzer. Çünkü.....

Farklı olmak..... benzer. Çünkü.....

EK-2 Öğretmen Adaylarının “Farklılık” Olgusuna Yönelik Ürettikleri Metaforların Soyutlanan Kavramsal Temaları

Tema	Alt Tema	Kodlar
Kişiyeye, ortama zamana veya duruma göre değişen bir kavram olarak farklılık	Dönüşümü içeren	ağaç (2) bireyin gelişim dönemlerine (1) boş kâğıt (1) bukaletun (1) cümle eki (1) çamur (1) doğa (1) dut yaprağı (1) güneş (1) kelebek (1) moda (1) tırtıl (1) çirkin ördek yavrusu masalı (1)
	Koşula göre değişen	insan beyni (1) gömülmüş bir tohum (1) guguklu saat (1) keman (1) kendi olma (1) kültür (1) müzik (1) müzik aleti (1) para (1) sanat eseri (1) saygı (1) sözlük (1) su (1) uzun bir yol (1) yıldız (1)
	Bakış Açısına göre değişen	bakış açıları (1) doğa (1) pencere (1) siyahtaki beyazı görme (1)
Dâhil olan, kabul edilen ve bütünleştiren bir kavram olarak farklılık	Katkı sağlayan ve Olumlu Özellik içeren	ağaç (1) ampul (2) anahtar (2) araba (1) asansör (1) ay (1) beyaz kâğıt (1) bulut (1) büyüleyici güzellik (1) çimen (1) çocuk (1) deniz (3) deniz sesi (1) deve kuşu (1) denizden çıkan inci (1) doğa (1) doğal olmak (1) el feneri (1) gökyüzü (1) gülümseme (1) güneş (12) hayvanlar (1) hediye (1) ışık (1) kahve (1) kaplanların içinde aslan (1) kitap (3) kitaplar (2) koala (1) kuşlar (1) küçücük bir odadaki muhteşem manzarayı gören pencere (1) mavi (1) mutlu olmak (1) mücevher (1) müzik (2) ney sesi (1) orman (1) papatya (1) pozitif olmak (1) pusula (1) renkler (2) renklilik (1) sahne ışıkları (1) sevgili (1) su (5) şeker (1) tahterevallı (1) tebessüm (1) toprak (1) Van kedisi (1) yemek yeme (1) yeni doğan bebek kokusu (1) yıldız (2) zaman (1) 79
	Birliktelik ve çeşitliliği içeren	ağaç (1) aile (1) aşk (1) aşure (1) besin zincirinde bulunan hayvanlar (1) beyaz renk (3) beyin ve akıl (1) beş parmak (1) çiçek bahçesi (1) el ve parmaklar (6) dna (1) doğa (3) doğada bulunan denge (1) dünya (4) evren (1) farkında olma (1) fotoğraf (1) gökkuşağı (1) gökyüzü (1) güneş (1) insan (4) insan oğlu (1) kalabalık bir ülke (1) kar tanesi (1) karışık meyve suyu (1) keman (1) kolye ucu (1) meyve bahçesi (1) müzik (1) nar (1) okyanus (1) ormandaki ağaç (1) okul (1) öğretmen (2) toplum (1) parça (1) piyano (1) puzzle (1) renkler (1) salata (1) sanat (1) sebze çorbası (1) sözlük (1) şarkı (1) tiyatrodaki olması gereken yüz (1) toprak (1) uzay (1) ülkeler (1) yağmur damlaları (1) yağmur ormanları (1) yapbozun kaybolan parçası (1) yemeğin içindeki baharat (1) yemek (1) yıldızlar (2) ırklar (1) 72
	Farkında olunan	bilgi (1) insan olma (1) kabullenmek (1) 7
	Yaşamsal bir unsur olan	canlı (1) su (2) toprak (1)
Özgün bir tavır olarak farklılık	Ayırt edici ve dikkat çeken özellikleri barındıran	akustik müzik (1) Amasra elması (1) aşk (1) ay (2) ay ışığı (1) bağlama (1) balık (1) benlik (1) Beşiktaş (1) beyin (3) beyin hücreleri (1) bir sanat eseri (1) bir şarkı sözü (1) bitki (1) beş parmak (2) boş bir kağıda (1) canlı (1) canlılar dünyası (1) cesur olmak (1) çiçek (4) çimen (1) çocuklar (1) davranış biçimi (1) deniz (2) denizin altındaki inci (1) deniz atı (1) ders notları (1) dil (1) dört yapraklı yonca (1) duygu (1) dünya (3) endemik bir tür bitki (1) eşya (1) eşsiz olmak (1) Fatih Sultan Mehmet (1) fikir (1) galata (1) gezegenler (1) gökkuşağı (1) gökyüzü (1) gökyüzündeki bulutlar (1) gözler (1) güçlü olmak (1) gül (1) gülüş (1) güneş (4) hayal (1) hayal gücü yaratıcılık (1) hayat (1) herkes gitar çalarken keman çalmaya (1) iç içe geçmiş kareler (1) insan (6) iş yeri arabaları (1) iz (1) kadın (1) kalem (3) kalp (2) kaktüs (1) kar (1) kar taneleri (6) karakter (2) kardeş (1) karpuz (1) kıyafet (1) kitap (2) kor (1) köri soslu tavuk (2) kum tanesi (2) kültür (1) leyla ve mecnun (1) mevsimler (1) meyve (1) mutlu olma (1) müzik (2) müzik aleti (1) oje (1) okul (1) parmak izi (3) parmaklar (2) pırlanta (2) sanat (1) sanat müzik şiir (1) satürn (1) sergiye gitme (1) ses (1) sevgi (2) sonsuz bir deniz (1) su damlaları (1) şiir ve matematik (1) tek düzelikten sıyrılma (1) tırtıl (1) Türkiye (1) üstün zekalı çocuk (1) yağmur (1) yağmur damlası (1) yağmur yağması (1) yedi kıta (1) yemek seçme (1) yemekler (1) yetenek (1) yıldızlar (3) zaman (1) zihniyet (1) çöl (1) dikkat (1) eşsiz bir çiçek (1) güneş (1) kırmızı ruj (1) lüks bir araba (1) mücevher (1) simitin üstünde susam değil çekirdek (1) uçan kedi (1) yıldız (1)
	Özgür olmayı gerektiren	havada süzülen balon (1) gökte uçan kuş (1) güzel bir şiir (1) kendin olma (1) kuş (4) kuş gibi olma (1) martı (1) özgür düşünebilen insan (1) özgürlük (4) Türk bayrağı (1) uçan balon (1) uçmak (1) uçurtma (1)
	Ayrıcalıklı olmayı gerektiren	ayrıcalık (2) Beşiktaş (1)
Dışlanan, kabul edilmeyen ve ayrımcılığa maruz kalan bir kavram	Eksiklik-Yetersizlik ve Sorun kaynağı olarak görme	bazen tehlikelidir (1) güneş (1) insan (1) kaktüs (3) pis bir koku (1) diken (1) bebek (1) bir parçanın notaları (1) çaresi olmayan hastalık (1) ders çalışmak (1) hür bir ağaç (1) sınıfta kalma (1) sonbahar (1) tek bacaklı doğma (1) tekerlekli sandalye (1)
	Gerçek dışı bir unsur olarak görme	aşk (1) bulut (1) hayal kurma (1) gece (1) tiyatro oyuncusu (1) uçan balon (1) yalan (1)

“Farklılık” Algısını Parçalamak ve Özel Eğitim İçin Yeniden Birleştirmek

olarak farklılık	Ötekileştirilen ve önyargı ile yaklaşılın	amblem (1) ay (1) ayıklanmış çekirdek (1) beyaz (1) beyaz rengin için siyah leke (1) bataklık (1) beyazların içinde siyah olma (1) bir kasa meyvedeki tek çürük meyve olma (1) bir katil (1) deniz (1) evren (1) gece (1) gökkuşağındaki renk (1) gökyüzü (1) insan (1) kalabalık önünde çıplak kalma (1) kaktüs (2) kış (1) kırmızı (1) kutup (1) kutup yıldızı (3) kötü insan (1) müzik dinleme (1) müziğin içindeki ince bir tını (1) mum (1) mutluluk (1) nar (1) pembe ağaç (1) renkler (1) saat (1) siyah (3) solmuş çiçek (1) saçlarımızdaki ilk beyazlayan saç teli (1) tiyatro (1) temizlerin arasında kirliye (1) topuklu ayakkabı (1) tüm şarkılardan azda olsa mırıldanmak (1) uçmak (1) ülkemize gelen turistler (1) yalnızlık (4) yıldız (2) yuva (1) yüzdeki bir leke (1) zenci (1)
	Aynı olmayı gerektiren	aynı olmak (2) beyaz küp şekerlerin arasındaki esmer şeker (1) hiç farklı olmama (1) insanlık (1)
Anlaşılması gereken bir kavram olarak farklılık	Keşfedilmesi gereken	anlatılmaz yaşanır sözüne (1) define (1) derin kuyu (1) dürbün (1) kitap (3) müzik (1) okyanus (1) okyanustaki kum taneleri (1) sessiz bir çocuk (1) sürpriz yumurta (1)
	Belirsizlik ve karmaşıklık içeren	anlaşılmazlık (1) aşı (1) ayrı kıtalar (1) bazen karanlık bazen aydınlık (1) belirsizlik (1) deniz (2) doğa (1) gökyüzü (1) gözlük (1) hava (1) hayvan (1) insan (1) kalem ve silgi ilişkisine (1) kule (1) labirent (1) mantar (1) mevsimler (2) otizmli bir çocuk (1) savaş ve barış (1) sigara (1) siyah ve beyaz (1) sonsuzluk (1) sonsuz bir deniz (1) su (1) suçlu (1) sürahi (1) tohum (1) uzay (1) yabancı ota (1)
	Yansıtılması ve ifade edilmesi gereken	alkol (1) ayna (2) giyim tarzı (1) kalem (1) resim yapmak (2) şarkı (1) şarkı söyleme (2)
Mücadeleyi içeren bir kavram olarak farklılık	Zorluklara maruz kalan	sınav (1) bulmaca (1) bulutlar (1) civan perçemi çiçeği (1) dikenli yollarda yürümek (1) doğa (1) duvar (1) epilepsi hastalığı (1) gökyüzü (1) güçlü kalabilmek (1) güçlü olmak (1) kardelen (1) kelebek (1) öğretmen (1) savaş (1) toprak yolda araba sürmek (1) zorlu bir yol (1)
	Pes etmeyen	duvar (1) Einstein (1) gülümseme (1) kadın (1) kâğıt (1) kalemtraş (1) kaplumbağa (1) kaktüs (1) labirent (1) su (1) yabancı dil (1)
Toplam Metafor Sayısı: 527		